

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Інститут інформаційних технологій в економіці

Кафедра штучного інтелекту, моделювання та статистики

Освітньо-професійна програма «Економічна кібернетика»

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність 051 «Економіка»

Форма здобуття освіти: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Економіко-статистичний аналіз бідності в Україні»
(назва теми)

здобувача Белібова Нікіти Вячеславовича
(ПІБ)

(підпис)

Науковий керівник: кандидат фізико-математичних наук,
професор Олена ЮНЬКОВА

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: кандидат фізико-математичних наук,
професор Галина ВЕЛИКОІВАНЕНКО

(підпис)

Київ 2026

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Інститут інформаційних технологій в економіці

Кафедра штучного інтелекту, моделювання та статистики

Освітньо-професійна програма «Економічна кібернетика»

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Ольга ПРИТОМАНОВА

(підпис)

2026 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри штучного
інтелекту, моделювання та
статистики

Галина ВЕЛИКОІВАНЕНКО

(підпис)

2026 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувача вищої освіти

Белібова Нікіти Вячеславовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної)

форми здобуття освіти

очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему

«Економіко-статистичний аналіз бідності в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «18» березня 2025 р. № 512-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

сайтів Міністерства соціальної політики України <https://www.msp.gov.ua/>, Державної
служби статистики <https://www.ukrstat.gov.ua/> та інших відкритих джерел.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи та методичні підходи до вивчення бідності
Розділ 2	Комплексний аналіз бідності в Україні

Об'єкт дослідження:	бідність населення в Україні
Предмет дослідження:	теоретичні засади та статистичні методи аналізу бідності населення.
Мета виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи:	проведення економіко-статистичного аналізу бідності в Україні, що включає виявлення та оцінювання основних чинників впливу на її рівень, аналіз бідності за доходами та ознаками позбавлення з метою визначення ключових проблем і загальних тенденцій.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1: 1) дослідити сутність поняття бідність та охарактеризувати її форми; 2) визначити чинники впливу на рівень бідності; 3) описати методичні підходи до економіко-статистичного аналізу бідності.

У розділі 2: 1) оцінити вплив основних макроекономічних чинників на рівень бідності; 2) визначити фактори розшарування населення; 3) проаналізувати доходи та витрати населення; 4) провести аналіз бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів.

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

Завдання одержав
здобувач

(підпис)

Олена ЮНЬКОВА
(ім'я, прізвище)
«__» _____ 2026 р.

Нікіта БЕЛБОВ
(ім'я, прізвище)
«__» _____ 2026 р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел, що містить 31 найменування на 4 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 57 сторінок друкованого тексту, з яких 53 сторінки основної частини. Робота містить 15 таблиць та 11 рисунків.

«Економіко-статистичний аналіз бідності в Україні»

Об'єктом дослідження є бідність населення України.

Предметом дослідження є економіко-статистичні методи аналізу бідності населення.

Мета та завдання виконання дослідження. Метою виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи є проведення економіко-статистичного аналізу бідності в Україні, що включає виявлення та оцінювання основних чинників впливу на її рівень, аналіз бідності за доходами та ознаками позбавлення з метою визначення ключових проблем і загальних тенденцій.

Відповідно до поставленої мети визначені такі *завдання*:

- розкрити сутність поняття «бідність» та розглянути її форми;
- виявити чинники впливу на бідність населення;
- розглянути методичні підходи до економіко-статистичного аналізу бідності;
- оцінити вплив основних чинників на рівень бідності;
- проаналізувати динаміку доходів та оцінити рівень розшарування населення за доходами;
- дослідити структуру витрат населення;
- оцінити рівень бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ і доступу до ресурсів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. У процесі дослідження було розкрито сутність поняття «бідність», виявлено основні чинники, що впливають на бідність населення, та запропоновано власну класифікацію цих чинників. Систематизовано різноманітні методичні підходи до вимірювання бідності. За допомогою кореляційного аналізу оцінено вплив основних макроекономічних чинників на рівень бідності. Проаналізовано динаміку та структуру доходів і витрат населення, а також здійснено аналіз бідності як за рівнем доходів, так і за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів.

Дослідження бідності, проведене в даній роботі, є необхідним кроком для розуміння причин і наслідків соціально-економічної нерівності. Отримані при цьому результати можуть сприяти формуванню ефективної державної політики, спрямованої на зниження рівня бідності та покращення добробуту населення.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – 2026.

Рік захисту роботи – 2026.

Ключові слова: рівень бідності, абсолютна бідність, відносна бідність, межа бідності, доходи, витрати, розшарування населення, показники диференціації, коефіцієнт кореляції.

Відгук
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача освітньо-професійної програми «Економічна кібернетика»
Белібова Нікіти Вячеславовича
«Економіко-статистичний аналіз бідності в Україні»

1. Актуальність теми дослідження зумовлена загостренням соціально-економічних нерівностей, що негативно позначаються на якості життя значної частини населення України. Вивчення факторів, які формують рівні бідності в різних регіонах, та застосування сучасних економетричних інструментів дозволяє розробити ефективні механізми державної підтримки вразливих груп і підвищити точність прогнозування соціальних викликів. Отримані результати сприятимуть обґрунтуванню комплексної політики з боротьби з бідністю та забезпеченню сталого розвитку регіонів.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: робота виконана на високому теоретичному рівні, має логічно пов'язану структуру та містить усі необхідні компоненти: вступ із чітким обґрунтуванням актуальності, два змістовні розділи з докладним аналізом проблеми та сформульовані висновки. Особливо хочу відзначити глибокий огляд поняття «бідність» і систематизацію чинників, що впливають на її рівень, а також корисне поєднання якісного огляду літератури з емпіричним аналізом економіко-статистичних даних.

3. Наявність самостійних розробок автора: автором виконана класифікація чинників бідності за чотирма рівнями (економічні, соціально-політичні, демографічні та психологічні), що враховує як грошові, так і немонетарні виміри й дозволяє глибше аналізувати мультифакторні взаємозв'язки. Досліджено вплив макроекономічних показників на рівень бідності зайнятості. Візуалізація даних у вигляді графіків, діаграм та теплових карт забезпечує відображення динаміки та структури показників, а також їхніх взаємозв'язків.

4. Цінність теоретичних висновків полягає в поглибленні наукового розуміння механізмів формування соціально-економічної нерівності та в обґрунтуванні методології її вимірювання в умовах сучасних викликів. Практичні рекомендації роботи спрямовані на розробку індикативних інструментів соціальної політики, здатних підвищити ефективність заходів з боротьби з бідністю на регіональному рівні. Виконане дослідження може слугувати базою для подальших емпіричних і теоретичних розробок у сфері аналізу нерівності та розробки соціальних реформ.

5. Наявність недоліків: у роботі варто було б більш докладно аргументувати вибір конкретних показників для моделювання та розглянути можливість застосування панельних даних або ієрархічного моделювання задля врахування регіональних відмінностей. Доцільно розширити емпіричну базу, додавши кількісні оцінки впливу соціально-політичних чинників (наприклад, дані щодо доступу до медичних та освітніх послуг), а також провести перевірку на мультиколінеарність між змінними.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Кваліфікаційна бакалаврська робота Белібова Нікіти Вячеславовича «Економіко-статистичний аналіз бідності в Україні» виконана на належному рівні, відповідає вимогам, що висуваються для даного типу робіт, може бути рекомендована до захисту перед ЕК. Робота свідчить про відповідність набутих здобувачем компетентностей вимогам освітньої програми «Економічна кібернетика», а її автор Белібов Н.В., за умови успішного захисту, заслуговує на присвоєння освітньої кваліфікації «Бакалавр з економіки».

Науковий керівник: професор кафедри
штучного інтелекту, моделювання та статистики
канд. фіз.-мат. наук, доцент

Олена ЮНЬКОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ БІДНОСТІ	6
1.1 Сутність поняття бідність та її форми	6
1.2 Чинники впливу на рівень бідності	10
1.3 Методичні підходи до економіко-статистичного аналізу бідності	16
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ	23
2.1 Оцінювання впливу макроекономічних чинників на бідність населення	23
2.2 Визначення факторів розшарування населення	28
2.3 Аналіз доходів та витрат населення України	35
2.4 Аналіз бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сьогодення одним із найгостріших соціально-економічних викликів для України залишається проблема бідності населення. Бідність впливає не лише на добробут окремих громадян, а й гальмує економічний розвиток держави загалом.

Рівень життя населення визначається здатністю населення задовольняти свої матеріальні, духовні та соціальні потреби, а його покращення створює основу для підвищення якості життя. Проте, в умовах обмежених ресурсів, структурних економічних проблем та триваючої війни, значна частина населення опинилася у стані соціальної та економічної вразливості. Зростання масштабів бідності свідчить про поглиблення соціально-економічної кризи в країні, що вказує на посилення нерівності, зниження життєвого рівня значної частини населення та зростання кількості людей, позбавлених доступу до життєво необхідних ресурсів.

З огляду на дуже складну соціально-економічну ситуацію в Україні, проблема бідності потребує глибокого та всебічного дослідження. Статистичний підхід дозволить об'єктивно оцінити масштаби цього явища, простежити його динаміку, виявити основні чинники та соціальні наслідки. Саме тому обрана тема є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема бідності активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Значний внесок у розробку теоретичних засад та практичних підходів до аналізу бідності зробили науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Серед них варто відзначити Лібанову Е. М., Черенько Л. М., Полякову С. В., Шишкіна В. С., Саріогло В. Г. та інших дослідників.

Попри значний обсяг досліджень, сучасна ситуація в Україні, спричинена повномасштабною війною, призвела до кардинальних соціально-економічних змін. У зв'язку з цим виникає потреба в економіко-статистичному аналізі бідності, який дозволить комплексно оцінити масштаби цього явища, виявити вразливі соціальні

групи населення та відстежити динаміку змін. Такий аналіз ґрунтується на офіційних даних Державної служби статистики України, результатах соціологічних досліджень, а також на сучасних вітчизняних та міжнародних методичних підходах до вимірювання бідності.

Метою виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи є проведення економіко-статистичного аналізу бідності в Україні, що включає виявлення та оцінювання основних чинників впливу на її рівень, аналіз бідності за доходами та ознаками позбавлення з метою визначення ключових проблем і загальних тенденцій.

Для досягнення мети кваліфікаційної бакалаврської роботи необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити сутність поняття «бідність» та розглянути її форми;
- виявити чинники впливу на бідність населення;
- розглянути методичні підходи до економіко-статистичного аналізу бідності;
- оцінити вплив основних чинників на рівень бідності;
- проаналізувати динаміку доходів та оцінити рівень розшарування населення за доходами;
- дослідити структуру витрат населення;
- оцінити рівень бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ і доступу до ресурсів.

Об'єктом дослідження є бідність населення України.

Предметом дослідження є економіко-статистичні методи аналізу бідності населення.

Теоретичною та методологічною основою проведення аналізу стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. У процесі дослідження використано методи систематизації та групування, аналізу часових рядів, а також кореляційного аналізу. В роботі оцінено вплив основних макроекономічних чинників на рівень бідності, проаналізовано динаміку та структуру доходів і витрат

населення, а також проведено аналіз бідності як за рівнем доходів, так і за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів.

Інформаційну базу дослідження становлять дані офіційної статистики, оприлюднені Державною службою статистики України, Міністерством фінансів України, наукові праці провідних українських вчених.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ БІДНОСТІ

1.1 Сутність поняття бідність та її форми

Підвищення рівня та якості життя є головним соціальним пріоритетом державної політики. Воно виступає одночасно і наслідком економічного розвитку, і важливою передумовою для його досягнення.

Потреби людей різноманітні. Потреба – це необхідність у засобах існування, яка набуває конкретної форми залежно від культурного рівня та індивідуальних особливостей людини. У зв'язку з цим, набір потреб кожної людини є унікальним. Для визначення ступеня їх задоволення фактичне споживання товарів і послуг порівнюють із мінімальними та раціональними стандартами їх споживання.

Зростання рівня життя сприяє підвищенню його якості, водночас створюючи економічні передумови для сталого соціального розвитку. При цьому, якість життя не зводиться лише до рівня споживання. Вона охоплює такі аспекти як: середню тривалість життя, рівень захворюваності, умови праці та її безпека, доступність до інформації, реалізацію прав людини тощо.

До найважливіших складових якості життя належать – рівень соціального захисту населення, свобода вибору, покращення соціального середовища, а також культурні, національні та релігійні аспекти суспільного життя.

Проте, в сучасних реаліях наша держава має обмежені можливості для повноцінного задоволення потреб населення. Невирішеність проблем підвищення рівня життя до європейських життєвих стандартів обмежує просування України до складу розвинутих країн і зберігає цю проблему однією з актуальних.

Попри те, що питання покращення рівня життя населення залишається відкритим, держава вживає певних заходів для підвищення добробуту громадян і наближення ключових соціально-економічних показників до європейських стандартів, передусім у сфері доходів.

Рівень життя є комплексною категорією, яка передбачає, насамперед, забезпечення населення достатніми доходами завдяки включенню різних чинників у цей процес. Зокрема, це створення умов для продуктивної зайнятості, підвищення загального рівня економічного розвитку, удосконалення механізмів мотивації до ефективної праці та її відповідної оплати.

Повномасштабна війна в Україні суттєво ускладнила функціонування державних механізмів, що спрямовані на забезпечення гідної праці, стабільної зайнятості та соціального захисту. Внаслідок цього значна частина населення опинилася у стані економічної вразливості, а рівень бідності продовжує зростати.

Згідно з Методикою комплексної оцінки бідності, «бідність – неможливість підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період» [1].

У сучасних наукових джерелах бідність розглядається як багатовимірне явище, яке не можна зводити лише до матеріального стану людини. Звичайно, нестача фінансових ресурсів призводить до незбалансованого харчування, проблем зі здоров'ям, обмеженого доступу до освіти.

Лібанова Е. М. у своїй науковій праці [2] зазначає, що «Бідність ... нерозривно пов'язана з різними аспектами життя, зокрема з низькою очікуваною тривалістю життя, передусім з імовірністю померти до 40 років, низьким рівнем освіти і відповідно з низькими можливостями ефективного реалізації своєї трудової активності, з істотними психологічними зрушеннями» [2, с. 14].

Науковці Волошин О. Р. та Галайко Н. В. у своїй роботі [3] визначають поняття «бідність» наступним чином: «бідність – це такий економічний стан індивіда чи соціальної групи, за якого вони не можуть задовольнити визначене коло мінімальних потреб, необхідних для підтримки життєдіяльності, збереження

працездатності, забезпечення нормальних умов життя, відпочинку, тобто коли потреби людей перевищують наявні засоби для їх задоволення» [3, с. 149].

Не можна не погодитись з думками зазначених науковців, тому що, дійсно, бідність є комплексною проблемою. Вона впливає абсолютно на всі аспекти життя людей – обмежує доступ до якісної освіти, медицини, належних умов праці та особистого життя, а також формує соціальну нестабільність, обмежуючи перспективи особистого розвитку і економічного зростання країни. Недостатній рівень доходів не дає людям можливості реалізувати свій потенціал. Саме тому, боротьба з бідністю потребує комплексного підходу, який би включав не лише підвищення рівня доходів населення, а й впровадження ефективних соціальних програм щодо забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я і соціального захисту.

Виокремлюють такі форми бідності:

- об'єктивна та суб'єктивна;
- абсолютна та відносна;
- за доходами та можливостями [4].

Об'єктивна бідність визначається за конкретними критеріями, зокрема рівнем доходу та доступом до основних матеріальних та духовних благ, таких як освіта, медичне обслуговування, житло, професійна підготовка.

Ці критерії мають відповідати загальноприйнятим стандартам та єдині для всього населення країни. Це дозволяє визначати рівень бідності на основі реальних умов життя. Соціальна підтримка бідного населення орієнтується саме на ці об'єктивні показники.

Суб'єктивна бідність ґрунтується на самооцінці самої людини щодо свого становища. Людина вважається бідною, якщо сама визнає своє життя незадовільним в матеріальному плані. Визначення межі суб'єктивної бідності здійснюється через розуміння того, якими мають бути ресурси, що необхідні для задоволення базових потреб, саме згідно уявлень самої людини.

Проблема оцінювання суб'єктивної бідності полягає в тому, що надмірні вимоги до рівня життя можуть призводити до поширення масштабів суб'єктивної бідності.

Що стосується абсолютної та відносної бідності, то різниця полягає в підходах до визначення межі бідності. Абсолютна бідність орієнтується на встановлений у країні мінімум необхідних матеріальних ресурсів для виживання, зокрема рівень доходів або споживання, що забезпечує задоволення основних життєвих потреб. Тобто, це може бути певна сума грошей, на яку неможливо придбати базові продукти харчування, забезпечити свою сім'ю, надати дітям відповідний рівень освіти, мати доступ до якісного медичного обслуговування. Люди, які мають менше цього мінімуму, вважаються бідними за критерієм абсолютної бідності.

Відносна бідність визначається не лише абсолютним розміром доходів, але й порівнянням з іншими членами суспільства. Бідними визнаються ті, чиї доходи значно нижчі за певний середній стандарт у суспільстві. Це виявляється в розшаруванні між найбагатшими і найбіднішими верствами населення. Зазвичай, бідними визнаються 10-30% населення, які мають найнижчі доходи в країні, причому їх рівень доходу може бути достатнім для задоволення базових потреб. Тобто, відносна бідність враховує економічне та соціальне становище людини в суспільстві, здатність підтримувати свій життєвий рівень відповідно до загальноприйнятого стандарту.

Оцінка бідності за доходами зосереджується виключно на оцінюванні рівнів доходів (або витрат) певних верств населення. Визначення бідності за доходами має певні обмеження. Значною мірою рівень доходів залежить від точності їх обліку та методики оцінювання.

Визначення бідності за можливостями базується на безпосередньому аналізі рівня задоволення життєвих потреб, при цьому перелік основних обмежень формується двома способами – шляхом експертної оцінки або через опитування громадян.

Лібанова Е. М. у своїй монографії [4] зазначає, що «За своєю тривалістю бідність може бути тимчасовою (короткочасною чи сезонною) або застійною (довготривалою). Остання спричиняє значно тяжчі наслідки і переважно є результатом одночасної дії цілого комплексу факторів» [4, с.87].

Автор зазначає, що людина чи родина не в змозі «самотужки вирішити свої проблеми і подолати матеріальні негаразди» [4, с.87].

Тимчасова бідність виникає під впливом різних факторів і може бути наслідком:

- загального зниження добробуту населення через дію раптових соціально-політичних, економічних чи природних потрясінь;
- різких змін на ринку праці;
- сезонних коливань цін, що впливають на купівельну спроможність населення.

Важливою ознакою, яка дозволяє досить чітко відокремити хронічну бідність від тимчасової, є рівень споживання протягом досить тривалого періоду часу [4, с.88].

1.2 Чинники впливу на рівень бідності

Підвищення добробуту населення та забезпечення соціальної справедливості є достатньо складним завданням, що залежить від економічних, політичних та соціальних чинників. В Україні це завдання ускладнено тривалою військовою агресією Росії проти України, що значно вплинуло на всі сфери суспільного життя та загострило соціально-економічну вразливість населення.

В умовах економічної нестабільності та обмежених ресурсів особливої актуальності набувають питання підвищення рівня життя та подолання бідності.

Зменшення масштабів бідності вимагає комплексного підходу, в основі якого полягає визначення та аналіз основних макроекономічних чинників.

На рівень бідності населення, насамперед, впливає загальна економічна ситуація в країні. В періоди економічного зростання створюються нові можливості для працевлаштування, що, в свою чергу, сприяє скороченню безробіття та збільшенню доходів громадян. Також зростають рівні оплати праці, пенсії, обсяги державних соціальних допомог, що спрямовані на підтримку найбільш вразливих верств населення.

Кожна держава формує власну політику соціального захисту, що включає підтримку населення у разі безробіття, втрати працездатності та в інших кризових ситуаціях, що є важливим інструментом для подолання бідності.

Спираючись на праці українських науковців [5-7], можна виокремити основні чинники впливу на бідність населення.

Макроекономічні чинники, які визначають загальні економічні тенденції, суттєво впливають на соціальні показники, а отже – і на рівень життя населення. Зростання ВВП є свідченням економічного розвитку країни. Чим заможнішою стає держава, тим більше вона може спрямовувати ресурсів на реалізацію соціальних програм і загальне підвищення рівня життя населення. Зокрема, зі зростанням валового внутрішнього продукту, зазвичай, підвищуються і доходи громадян.

Доходи населення – головний чинник, який визначає рівень життя населення країни. Саме вони формують купівельну спроможність громадян і забезпечують можливість задовольняти як базові, так соціальні потреби.

Лібанова Е. М. у своїй монографії зазначає, що підвищення доходів малозабезпечених верств населення впливає на зростання внутрішнього попиту на товари національного виробництва [4]. На відміну від заможних громадян, які здебільшого віддають перевагу імпортній продукції або здійснюють покупки за кордоном, саме попит бідніших сприяє активізації економіки країни та стимулює попит на робочу силу [4].

Аналіз доходів дозволяє отримати чітке уявлення про реальний стан країни з точки зору добробуту населення та якості його життя.

Не менш значущим чинником є заробітна плата, адже саме вона є основною частиною доходів більшості працездатного населення. Рівень заробітної плати визначає фінансову спроможність працюючих осіб. Низький рівень заробітних плат, особливо на тлі зростання цін, призводить до так званої бідності працюючих. І навпаки, зростання рівня оплати праці позитивно впливає на зменшення масштабів бідності.

До основних макроекономічних чинників впливу на рівень бідності слід віднести зайнятість населення. Висока зайнятість сприяє підвищенню загального рівня добробуту, зниженню навантаження на бюджет та зміцненню економічної стабільності домогосподарств.

Відповідно, безробіття – чинник, що спричиняє поширення бідності. В багатодітних сім'ях безробіття нерідко призводить до злиденності. Характерним є той факт, що безробіття негативно впливає не лише на саму особу, яка втратила роботу, а й на її родину.

Особливо серйозні наслідки має тривале або хронічне безробіття. Наявність у складі домогосподарств хоча б одного безробітного суттєво підвищує ймовірність виникнення бідності. Окрім зниження матеріального достатку, безробіття може завдавати значної психологічної шкоди.

Безробіття позначається на розвитку суспільства загалом, зокрема:

- знижується рівень життя населення, особливо серед безробітних;
- значно посилюється економічне навантаження на працююче населення;
- ускладнюється забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених та безробітних осіб, які не беруть участі у виробництві валового внутрішнього продукту;
- зростає соціальна напруга, яка виникає через збільшення маргіналізованих груп населення, до яких належать і безробітні.

Не менш важливим чинником, що впливає на бідність, є інфляція. Підвищення цін на товари та послуги, особливо та товари першої необхідності, без належного зростання доходів, знижує реальний рівень життя. Особливо це впливає на соціально вразливі верстви населення.

Окрім того, інфляція негативно впливає на ефективність соціальних державних програм та зменшує вартісну цінність заощаджень.

Отже, ефективна економічна політика держави, яка спрямована на зростання зайнятості, підвищення доходів, зокрема і заробітної плати, стримування інфляції, є головною умовою зменшення масштабів бідності та забезпечення гідного рівня життя населення в Україні.

Демографічні чинники мають суттєвий вплив на рівень бідності в Україні. Соціально-економічні можливості домогосподарств визначаються складом населення за віком, статтю, місцем проживання, типом домогосподарств за наявністю в родині дітей, працюючих осіб, пенсіонерів або інвалідів. Очевидно, що мають вищий ризик потрапити у стан бідності багатодітні сім'ї, або сім'ї, у складі яких немає працюючих осіб.

Важливо враховувати статеву приналежність, оскільки жінки, особливо одинокі матері та літні жінки, частіше стикаються з матеріальними труднощами через менший рівень доходів та обмежені можливості працевлаштування.

Вікова структура впливає на зайнятість та рівень доходів. Зазвичай, молодь та пенсіонери мають нижчий рівень доходів та більшу вразливість до бідності.

Не можна не зазначити і вплив демографічних змін, що пов'язані із міграцією, зокрема вимушеною міграцією, спричиненою повномасштабною війною в Україні, оскільки внутрішньо переміщені особи часто стикаються з проблемами працевлаштування та соціальної адаптації, що суттєво впливає на рівень їхнього матеріального добробуту.

У науковій статті [8] автором виокремлено низку інституційних чинників впливу на рівень бідності в країні, зокрема: характер власності та механізми її перерозподілу, рівень соціальної відповідальності бізнесу, ефективність дотримання законодавства, масштаби корупції, а також ступінь забезпечення політичних та соціальних прав і свобод громадян [8].

У праці [9] авторами акцентовано увагу на соціально-медичних чинниках впливу на поширення масштабів бідності в суспільстві. До таких чинників віднесено: інвалідність, старість, а також високий рівень захворюваності населення. Безперечно, що зазначені чинники знижують працездатність населення й ускладнюють доступ до стабільних джерел доходу, обмежуючи при цьому доступ до медичних послуг.

У науковій праці [10] автором запропоновано таку класифікацію чинників, в якій виокремлено: економічні, історичні, природно-географічні, особистісно-психологічні та спадкові аспекти.

А саме, до природно-географічних чинників автором віднесено чинники локації (чи далеко територія знаходиться від моря, торгових шляхів, основних населених пунктів) та чинники ресурсів (наявність природних ресурсів, таких як ліси, вода, корисні копалини) [10].

Щодо спадкових чинників, то автор зазначає, що бідність може мати міжпоколінний характер, тобто «передаватися у спадок» [10]. Це зумовлено тим, що бідні батьки не в змозі забезпечити своїм дітям якісної освіти, а це, в свою чергу, обмежує їхні шанси на працевлаштування у високооплачуваних сферах, зайняття керівних посад або започаткування власного бізнесу. Соціальний статус таких родин залишається стабільно низьким і змінити його дуже важко.

Особистісно-психологічні чинники бідності пов'язані з особистими характеристиками людини. Зазначається, що деякі люди свідомо уникають активності, здобуття освіти та навичок, що зумовлює пасивну або навіть паразитичну бідність [10].

Узагальнюючи дослідження науковців, запропонуємо власну класифікацію чинників впливу на рівень бідності, виокремивши основні з них (рис.1.1).

Рисунок 1.1 – Чинники впливу на рівень бідності

Джерело: складено автором

Розглядаються п'ять основних груп чинників, що впливають на рівень бідності: економічні, політичні, демографічні, соціальні та психологічні (тобто, особистісні).

Стосовно економічних чинників, очевидно, що низький рівень економічного розвитку, недостатні доходи та рівень заробітної плати, високий рівень безробіття та інфляції – все це безпосередньо обмежує фінансові можливості населення та штовхає людей за межу бідності.

Політичні чинники проявляються у впливі неефективної політики регулювання доходів, політичної нестабільності та воєнних конфліктів, що призводять до зниження економіки, руйнуванню соціальної інфраструктури, внаслідок чого збільшується кількість бідних людей. Високий рівень корупції поглиблює цю проблему, оскільки призводить до неефективного розподілу ресурсів, які б могли бути спрямовані на подолання бідності.

Демографічні чинники впливають на окремі соціальні групи населення, які більш вразливі. Це люди похилого віку, жінки, багатодітні сім'ї та вимушені мігранти. Такі категорії населення найчастіше стикаються з бар'єрами працевлаштування, гендерною нерівністю, високим навантаженням на працюючих членів сім'ї, особливо в багатодітних сім'ях.

Не менш суттєво впливають на процес формування та загострення проблеми бідності соціальні чинники. Обмежений доступ до якісної освіти, медицини, неефективна система соціального захисту, незадовільні житлові умови, а також втрата майна внаслідок військових дій – все це ускладнює, а деколи і унеможлиблює подолання бідності.

Не можна недооцінювати і вплив психологічних чинників – пасивна життєва позиція, негативне соціальне оточення та фінансова неграмотність можуть перешкоджати людям у пошуку шляхів покращення свого економічного становища та закріплюють їх у стані бідності.

Отже, бідність – явище складне, що обумовлене не лише економічними, а й політичними, демографічними, соціальними і психологічними чинниками, причому кожен з них окремо або в сукупності підвищує ризик опинитися за межею бідності.

1.3 Методичні підходи до економіко-статистичного аналізу бідності

Сучасні науковці, які займаються проблемами бідності та методологією її визначення, сходяться на думці, що жоден статистичний підхід не може повністю охопити всіх сторін та проявів бідності [4, 7]. Визначення бідності – складний процес, а кількість бідних у кожній країні – це умовна величина, що залежить від методологічних підходів. В сучасній статистичній практиці існує декілька критеріїв, за якими можна кількісно оцінити бідність.

Матеріальний рівень життя людини значною мірою визначає її добробут і, зазвичай, визначається за обсягом поточних доходів або витрат. Показники диференціації населення за рівнем доходів чи витрат дозволяють оцінити розподіл населення за рівнем життя, проте мають певні обмеження. Зокрема, вони не дають змоги чітко виокремити малозабезпечені, середньозабезпечені та високозабезпечені верстви населення.

Для визначення межі бідності використовують різні методи та критерії. Абсолютний (нормативний) підхід передбачає вартісну оцінку мінімального доходу, що необхідний для забезпечення базових потреб людини. За цим підходом визначається нормативний споживчий кошик, грошовий еквівалент якого слугує орієнтиром для встановлення мінімального рівня доходу. Межа бідності для домогосподарств розраховується з урахуванням кількісного складу та структури домогосподарства.

Нормативний рівень бідності може визначатися різними способами: за фактичною вартістю споживчого кошика прожиткового мінімуму, за вартістю продовольчого кошика фізіологічного мінімуму або на основі стандартів споживання, що розроблені ООН для різних груп країн.

Нормативний підхід дозволяє чітко визначати групи населення за розмірами доходів. Якщо використовувати розмір прожиткового мінімуму, то населення можна розподілити на такі групи:

- бідне населення – групи населення із середньодушовим сукупним доходом, що не перевищує прожиткового мінімуму;
- малозабезпечене населення – групи населення з доходами від розміру прожиткового мінімуму до раціонального споживчого бюджету або від одного до двох прожиткових мінімумів;
- забезпечене населення – групи населення, які мають доходи понад мінімальний споживчий бюджет або понад два прожиткові мінімуми [11, с. 264].

Відносний метод базується на визначенні частки від рівня доходів або витрат на споживання, що вважаються нормальними для країни. За нормальний

рівень приймають середній або медіанний рівень доходу в цілому по країні. При встановленні порогу бідності береться частка 35-60% [11].

У вітчизняній статистичній практиці використовуються такі критерії визначення бідності:

- Абсолютний критерій за доходами (або витратами) нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму;
- абсолютний критерій за доходами (або витратами) нижче фактичного прожиткового мінімуму;
- відносний критерій за доходами (витратами) (нижче 75% медіанного рівня);
- критерій ООН (витрати особи нижче 5,05 дол. США, відповідно до паритету купівельної спроможності, розрахований Світовим банком) [12];
- відносний критерій за шкалою еквівалентності ЄС (доходи нижче 60% медіанного рівня) [12];
- немонетарний критерій (наявність в домогосподарстві 4-9 ознак депривації) [12].

Для оцінювання масштабів бідності та рівня диференціації серед малозабезпеченого населення використовуються такі показники:

Середній дохід бідного населення – розраховується як відношення сумарного доходу населення (домогосподарств), доходи якого не перевищують межу бідності, до чисельності цього населення (домогосподарств) [11, с. 265]:

$$\overline{D_6} = \frac{1}{S_6} \sum_{j=1}^{S_6} D_j, \quad (1.1)$$

де D_j – дохід j -ї людини (домогосподарства), віднесений до категорії бідних;

S_6 – чисельність бідного населення (домогосподарств).

Межа бідності – встановлена на рівні 75% медіанного сукупного доходу (витрат). Це той мінімальний рівень доходу (витрат), нижче якого людина не може задовольнити свої базові потреби.

Межа крайньої форми бідності визначається за відносним критерієм – 60% медіанного рівня сукупних доходів (витрат) у розрахунку на одного умовного дорослого. Нижче цієї межі є неможливим задоволення основних життєвих потреб людини.

Рівень крайньої форми бідності – частка населення країни, що має доходи (витрати) нижче межі крайньої бідності.

Рівень бідності – частка сімей (домогосподарств), чий дохід на одну особу є нижчим за визначену межу бідності. Рівень бідності розраховується за формулою [1, с. 9]:

$$P_0 = \frac{Q}{n} \cdot 100\%, \quad (1.2)$$

де Q – чисельність населення, що визнається бідним відповідно до визначеної за відповідним критерієм межі бідності;

n – загальна чисельність населення України, яке проживає в домогосподарствах.

Сукупний дефіцит доходу бідного населення – загальна сума коштів, яких не вистачає всім малозабезпеченим громадянам для досягнення рівня доходу, що відповідає межі бідності. Розраховується за формулою [1, с. 9]:

$$A = \sum_{i=1}^Q (Z - Y_i), \quad (1.3)$$

де Z – межа бідності, визначена за відповідним критерієм;

Y_i – дохід (витрати) i -ї бідної особи;

Q – чисельність населення, що визнається бідним відповідно до визначеної за відповідним критерієм межі бідності.

Середній дефіцит доходу бідного населення – середня сума коштів, якої бракує одній малозабезпеченій особі до подолання межі бідності:

$$D = \frac{A}{Q}, \quad (1.4)$$

де A – сукупний дефіцит доходу бідного населення, визначений за відповідним критерієм;

Q – чисельність населення, що визнається бідним відповідно до визначеної за відповідним критерієм межі бідності [1, с. 9].

Глибина бідності – ступінь відхилення доходів (витрат) малозабезпеченого населення від встановленої межі бідності. Обчислюється за формулою [1, с. 9]:

$$P_1 = \frac{D}{Z} \cdot 100\%, \quad (1.5)$$

де D – середній дефіцит доходу бідного населення;

Z – межа бідності, визначена за відповідним критерієм.

Загальна тенденція доходів або витрат населення описується такими показниками як: середній, модальний і медіанний дохід або витрати.

Для оцінювання диференціації населення за доходами (витратами) використовуються показники варіації, такі як середнє квадратичне відхилення, квадратичний коефіцієнт варіації, показники структури розподілу доходів (витрат), коефіцієнти співвідношення доходів різних груп населення (коефіцієнт диференціації доходів, коефіцієнт фондів).

Децильний коефіцієнт диференціації доходів розраховується за формулою:

$$K_d = \frac{d_9}{d_1}, \quad (1.6)$$

де d_9 – значення дев'ятого дециля (мінімальний дохід 10% найбагатшого населення);

d_1 – значення першого дециля (максимальний дохід 10% найменш забезпеченого населення).

Коефіцієнт фондів можна обрахувати за формулою [11, с.203]:

$$K_\phi = \frac{\overline{D_{10}}}{\overline{D_1}}, \quad (1.7)$$

де $\overline{D_{10}}$ – середньодушовий сукупний дохід на місяць у 10% населення з найбільшим доходом;

$\overline{D_1}$ – середньодушовий сукупний дохід на місяць у 10% населення, що має найменший дохід.

Однією з головних характеристик розподілу доходів (витрат) є їх концентрація, тобто ступінь нерівності. Для оцінювання цієї нерівності застосовують методологію Парето-Лоренца-Джині [11].

Оцінка ступеня концентрації здійснюється за допомогою кривої Лоренца.

Коефіцієнт концентрації доходів Лоренца визначається за формулою [11, с.204]:

$$L = 0,5 \sum_{i=1}^n |d_{Di} - d_{Si}|, \quad (1.8)$$

де d_{Di} – частка доходів, яка зосереджена в i -й соціальної групи населення;

d_{Si} – частка населення i -ї соціальної групи в загальній чисельності населення;

n – кількість груп.

Значення цього коефіцієнту варіюються від 0 до 1.

Для кількісної оцінки концентрації використовують коефіцієнт Джині. Він розраховується як відношення площі між лінією рівномірного розподілу та кривою Лоренца до площі всього трикутника під лінією рівномірного розподілу. Розраховується за формулою [11, с.205]:

$$G = 1 - 2 \sum_{i=1}^n d_{Si} \cdot cum_{Di} + \sum_{i=1}^n d_{Si} \cdot d_{Di}, \quad (1.9)$$

де d_{Si} – частка населення i -ї групи;

d_{Di} – частка доходів i -ї групи;

cum_{Di} – кумулятивна частка доходу груп населення, що передують i -й групі;

n – кількість груп.

Коефіцієнт Джині вимірює рівень концентрації доходів у суспільстві та показує ступінь відхилення фактичного розподілу прибутків від їхнього рівномірного розподілу серед усіх мешканців країни. Він набуває значень від 0 до 1. Чим більше значення коефіцієнта Джині наближається до 1, тим вища концентрація доходів.

За допомогою кореляційного аналізу можна оцінити вплив чинників на рівень бідності. Щільність зв'язку визначає коефіцієнт кореляції Пірсона, який розраховується за формулою [13]:

$$r = \frac{\sum(x - \bar{x})(y - \bar{y})}{n \cdot \sigma_x \cdot \sigma_y}. \quad (1.10)$$

Наведений коефіцієнт коливається в межах від -1 до +1 і показує не тільки щільність зв'язку, але і напрям (прямий чи зворотний зв'язок).

Наведені методи дозволяють провести економіко-статистичний аналіз бідності населення України, оцінити ступінь впливу факторів на рівень бідності, дослідити структуру доходів та витрат населення, проаналізувати бідність за рівнем доходів і ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів та за результатами аналізу сформулювати обґрунтовані висновки.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1 Оцінювання впливу макроекономічних чинників на бідність населення

Для оцінювання впливу основних макроекономічних чинників на бідність населення розглядаємо показники, які формують макроекономічні тенденції в країні, такі як: ВВП на душу населення, наявний дохід у розрахунку на одну особу, розмір середньомісячної заробітної плати, кількість зайнятого населення (віком від 15 до 70 років), рівень безробіття, рівень інфляції (табл.2.1). У зв'язку з військовим станом в Україні деяка інформація відсутня, тому для аналізу візьмемо показники до 2022 року.

Таблиця 2.1 – Динаміка основних економічних показників у 2006-2021 рр.

Роки	ВВП на душу населення, грн	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	Середньомісячна заробітна плата, грн	Кількість зайнятого населення (у віці 15-70 років), тис.осіб	Рівень безробіття, %	Індекс споживчих цін, %	Рівень бідності за критерієм Світового Банку, %
2006	11634,3	7771,0	1041	20730,4	7,4	111,6	26,6
2007	15499,1	10126,0	1351	20904,7	6,9	116,6	26,4
2008	20502,8	13716,3	1806	20972,3	6,9	122,3	16,7
2009	19836,3	14372,8	1906	20191,5	9,6	112,3	19,3
2010	23603,6	18485,6	2250	20266,0	8,8	109,1	15,2
2011	28813,9	21637,9	2648	20324,2	8,6	104,6	12,4
2012	30912,5	25206,4	3041	19261,4	8,1	99,8	11,0
2013	31988,7	26719,4	3282	19314,2	7,7	100,5	8,4
2014	35834,0	26782,1	3480	18073,3	9,7	124,9	9,0
2015	46210,2	31803,1	4195	16443,2	9,5	143,3	15,0
2016	55853,5	37079,9	5183	16276,9	9,7	112,4	15,4
2017	79224,3	47269,7	7104	16156,4	9,9	113,7	10,8
2018	84192,0	58441,8	8865	16360,9	9,1	109,8	9,4
2019	97589,8	69140,0	10497	16578,3	8,6	104,1	7,1
2020	100432,5	74688,0	11591	15915,3	9,9	105,0	7,1
2021	131907,2	90036,0	14014	15610,0	10,3	110,0	5,5

Джерело: складено автором за даними [14-17]

Для візуалізації взаємозв'язків між основними макроекономічними показниками та рівнем бідності побудуємо кореляційну матрицю, де у верхній правій частині зазначено коефіцієнти кореляції Пірсона, у нижній лівій частині – діаграми розсіювання, на головній діагоналі – криві розподілу кожної змінної (рис.2.1). Зірочками позначено: *** – сильний зв'язок, ** – помірний зв'язок, * – слабкий зв'язок.

Кореляційна матриця дозволяє візуально дослідити характер залежності між показниками та виявити основні чинники впливу на рівень бідності в Україні. Для аналізу обираємо рівень бідності за критерієм ООН (витрати особи нижче 5,05 дол. США у гривневому еквіваленті за паритетом купівельної спроможності, що розрахований Світовим банком).

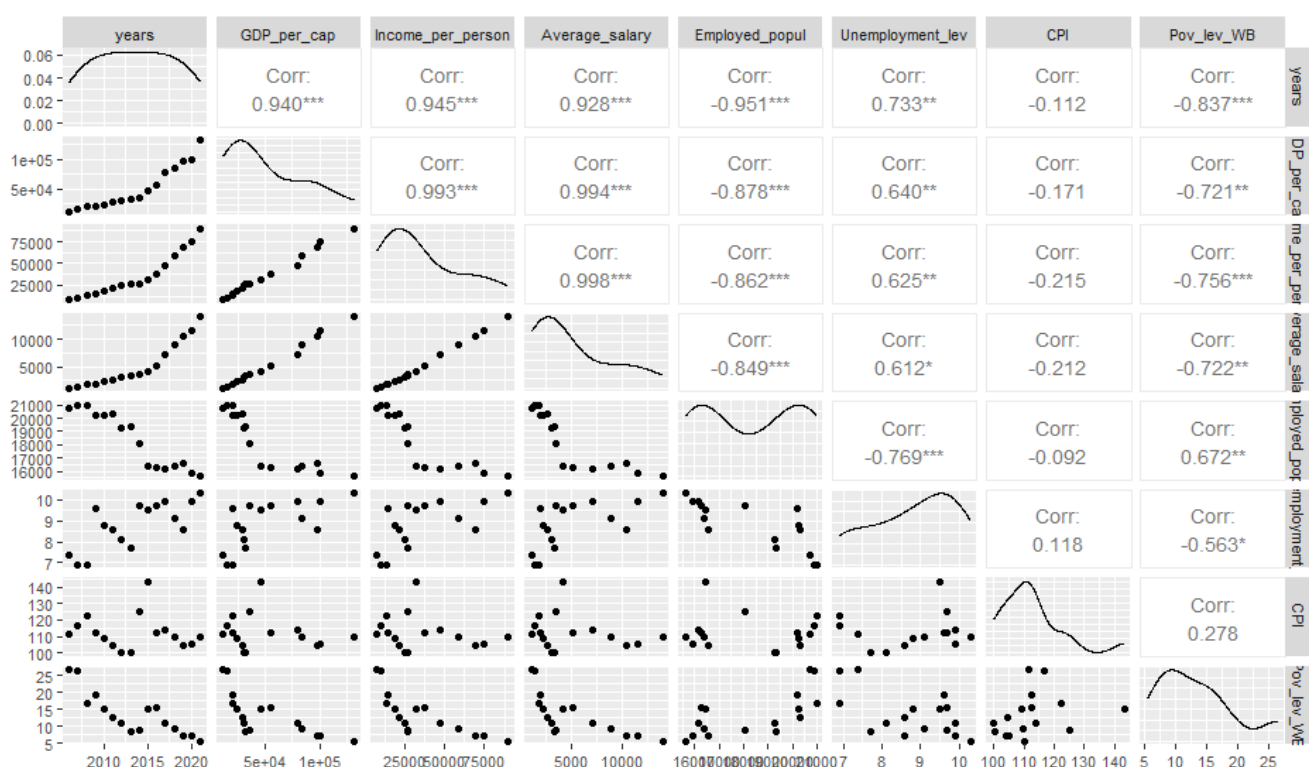

Рисунок 2.1 – Кореляційна матриця

Джерело: побудовано автором за даними [14-17]

На рис. 2.2 представлено кореляційну матрицю у вигляді теплової карти. Кожна клітинка відображає коефіцієнт кореляції між відповідними двома

змінними. Червоні кольори свідчать про прямий зв'язок, сині – про зворотний зв'язок. Інтенсивність кольору відображає щільність зв'язку.

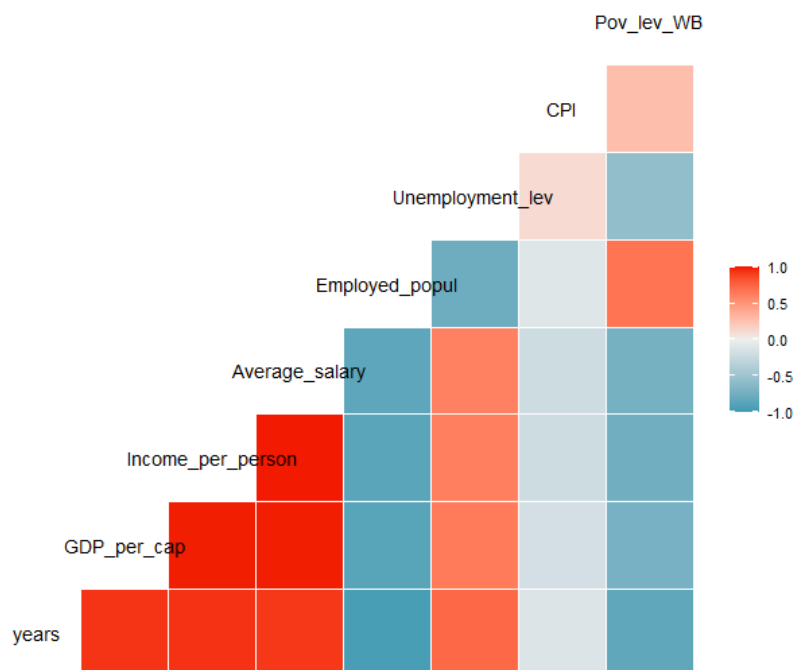

Рисунок 2.2 – Теплова карта

Джерело: побудовано автором

Як видно з рис. 2.1 та рис. 2.2, на рівень бідності значний вплив мають доходи на душу населення (коефіцієнт кореляції $-0,756$), що свідчить про зворотний зв'язок – зі зростанням наявного доходу на одну особу зменшується рівень бідності. Цю тенденцію можна побачити і на діаграмі розсіювання. На рівень бідності значно впливає і розмір середньомісячної заробітної плати (значення коефіцієнту кореляції $-0,722$). Значення цього показника та графік розсіювання свідчать про існування зворотного зв'язку – зростання розміру заробітної плати супроводжується зниженням рівня бідності. Значний вплив на рівень бідності спричиняє рівень ВВП на душу населення ($-0,721$). Зі зростання значення цього показника спостерігаємо зниження рівня бідності.

Не менш впливовим чинником є чисельність зайнятого населення (коефіцієнт кореляції $0,672$), в цьому разі спостерігається прямий зв'язок. Помірний зворотний зв'язок спостерігається між рівнем безробіття та рівнем

бідності (коефіцієнт кореляції $-0,563$). Що стосується впливу інфляції на рівень бідності, то не спостерігається чіткої закономірності на графіку розсіювання, низьке значення коефіцієнта кореляції ($0,278$) вказує на незначний прямий зв'язок.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що рівень бідності населення в Україні щільно пов'язаний з основними макроекономічними показниками. Економічне зростання, підвищення рівня добробуту громадян, збільшення доходів і заробітних плат, а також зростання ВВП на душу населення загалом сприяють скороченню масштабів бідності. Інфляція, згідно з проведеним аналізом, не демонструє суттєвого впливу на рівень бідності. Водночас, виявлений зв'язок показників ринку праці з рівнем бідності суперечить теоретичним економічним очікуванням, оскільки зростання зайнятості зазвичай асоціюється зі зниженням бідності. Імовірно, виявлений зв'язок зумовлений часовими тенденціями показників та особливостями вибірки.

На рис. 2.3 представлено динаміку рівня бідності за період з 2006 року по 2021 роки.

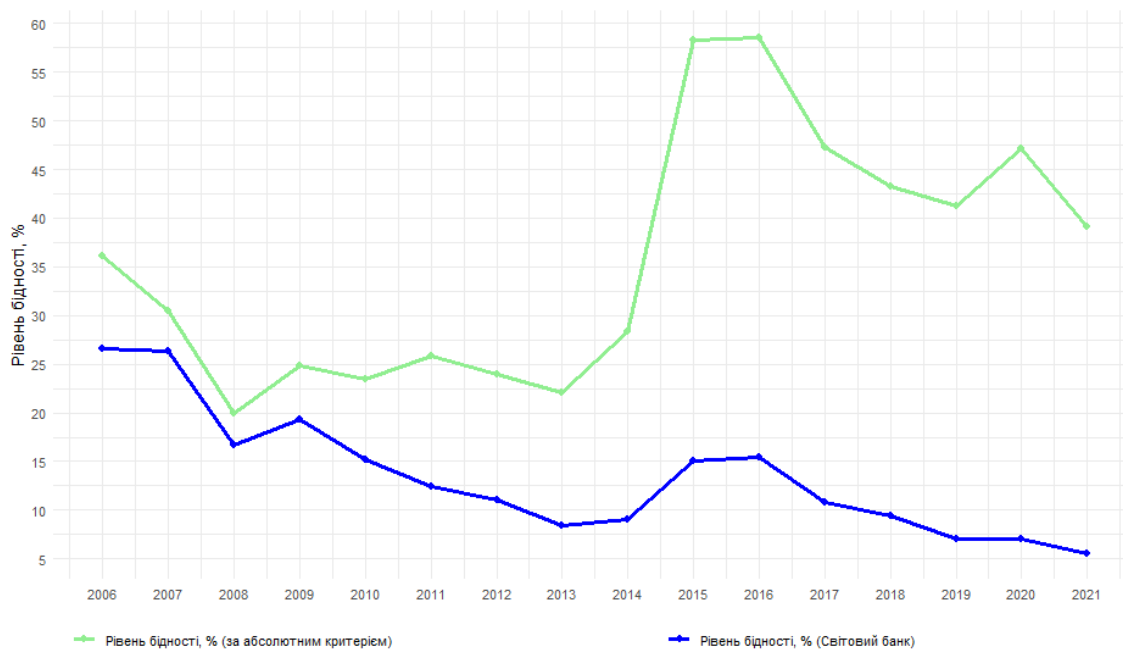

Рисунок 2.3 – Динаміка рівня бідності в Україні за 2006-2021 роки

Джерело: побудовано автором за даними [16, 25]

На рис. 2.3 зеленим кольором представлено рівні бідності, розраховані за абсолютним критерієм за витратами, а синім – за методикою Світового банку.

Аналізуючи графік, можна констатувати, що період 2006-2008 рр. характеризується економічним зростанням в Україні та зниженням рівня бідності. За першим критерієм, рівень бідності значно знижується з 36,2% у 2006 році до 20,1% у 2008 році. За другим критерієм подібна тенденція – зниження з 26,6% у 2006 році до 16,7% у 2008 році.

Повільні зміни можна спостерігати у період 2009-2013 років. Рівень бідності за першим критерієм коливається в межах 20-25%, за другим – після зниження до 19,3% у 2009 році продовжує повільно знижуватися до 8,4% у 2013 році.

Період 2014-2016 рр. характеризується різким зростанням рівня бідності. За абсолютним критерієм значення цього показника з 22,1% у 2013 році зростає до пікового значення 58,6% у 2016 році. Це пояснюється глибокою економічною кризою, спричиненою анексією Криму та військовими діями на Донбасі. Показники Світового банку теж відображають подібну тенденцію.

Після піку, починаючи з 2017 року, рівень бідності знижується, але відстежуються певні коливання. У 2021 році значення цього показника становить 39,1% за абсолютним критерієм, але залишається більшим, ніж значення до 2014 року. За даними Світового банку, бачимо більш чітку позитивну тенденцію – рівень бідності досягає у 2021 році найнижчого значення за весь досліджуваний період – 5,5%.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році значно ускладнює ситуацію з бідністю, її масштаби збільшуються. Попередні оцінки міжнародних організацій вказують на суттєве зростання рівня бідності в Україні [18, 19]. Очевидно, що в найближчі роки ситуація в країні залишатиметься напруженою зі значним погіршенням добробуту населення, особливо в регіонах, які найсильніше постраждали від військової агресії.

2.2. Визначення факторів розшарування населення

Розшарування населення є складним явищем, яке формується під впливом історичних, економічних, демографічних та соціально-політичних процесів. Слід виділити основні чинники, що впливають на розшарування населення, а також поширення масштабів бідності:

- демографічні зрушення, зокрема старіння населення та скорочення чисельності осіб працездатного віку, особливо в сільській місцевості;
- активні міграційні процеси, зокрема відтік кваліфікованих спеціалістів за кордон;
- тінізація економіки, що знижує ефективність розподілу доходів;
- корупція та байдужість до вирішення соціальних проблем;
- неефективність системи соціального захисту та недосконалість соціальних стандартів;
- низький рівень соціальних виплат, що не відповідає навіть мінімальним потребам людини тощо.

Старіння населення є одним з основних демографічних чинників, який має низку негативних ознак. По-перше, спостерігається зменшення частки осіб молодого (допрацездатного) віку, що посилює дисбаланс на ринку праці. По-друге, зростання частки людей старше за працездатний вік, що в структурі населення збільшує навантаження на економічно активне населення. По-третє, старіння населення знижує рівень самозабезпечення громадян, оскільки більшість осіб похилого віку припиняють трудову діяльність, внаслідок чого поповнюють прошарок населення з обмеженими матеріальними ресурсами. Згідно виконаних у роботі розрахунків, на 1.01.2022 р. структура населення України за віком працездатності така: частка населення допрацездатного віку складає 17,9%, працездатного – 57,4%, старше працездатного – 24,7%. На 100 осіб непрацездатного віку припадає 135 осіб працездатного віку.

Окрім того, демографічну ситуацію ускладнює і той факт, що рівень смертності перевищує рівень народжуваності, особливо в теперішній ситуації, пов'язаної з військовими діями в країні. Тобто, сукупність негативних демографічних тенденцій призводить до зростання навантаження на працююче населення, а також збільшення кількості осіб пенсійного віку, більшість яких не можуть самостійно задовільнити свої базові життєві потреби, що, в результаті, призводить до збільшення масштабів бідності.

Одним з вагомих чинників розшарування населення за доходами та витратами є тип поселення. Значні відмінності в умовах проживання, доступності до соціальних послуг, можливостях працевлаштування та рівнях оплати праці суттєво відрізняються між міською і сільською місцевістю, що зумовлює значні диспропорції в рівні добробуту. Як правило, мешканці міст, особливо великих міст, мають вищі середньодушові доходи. Це пояснюється більш високою трудовою активністю міського населення, наявністю значної кількості високооплачуваних робочих місць, наявністю підприємств, що функціонують в сферах з високим рівнем заробітної плати. Натомість в сільській місцевості можливості працевлаштування обмежені видами діяльності, що мають сезонний характер, а також формами господарювання та нижчу платоспроможність роботодавців.

Розшарування населення за доходами та витратами є основним проявом соціально-економічної нерівності в суспільстві. Цей процес відображає нерівномірність можливостей та життєвих стандартів серед різних верств населення. Доходи та витрати населення щільно між собою пов'язані – рівень доходів визначає обсяг споживання товарів та різних послуг, можливість заощаджувати, надає доступ до якісних медичних послуг, освіти, житла тощо. Аналіз доходів та витрат населення за різними типами домогосподарств, залежно від типу поселень, кількості членів домогосподарств, наявністю дітей в родині, осіб непрацездатного віку, інвалідів тощо, дозволить глибше зрозуміти масштаби соціального розшарування, виявити найбільш уразливі категорії населення, що перебувають за межею бідності.

Аналіз розподілу домогосподарств за розміром середньодушових еквівалентних загальних доходів [20] у розрізі різних типів поселень показує, що у 2020 році частка сільського населення з найменшими доходами (до 3000 грн.) становила 18,5%, тоді як частка міського населення – 9,7%. У 2021 році ця тенденція зберігається – частка сільського населення – 12,6%, міського – 4,8%.

З метою аналізу бідності населення в розрізі різних типів поселень, в табл. 2.2 визначено рівні бідності за абсолютним критерієм за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму.

Таблиця 2.2 – Рівень бідності за абсолютним критерієм за доходами залежно від типу поселення у 2018-2021 рр., %

Тип поселень	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Міська місцевість	25,6	19,9	21,7	16,5
великі міста	20,8	15,3	16,3	14,4
малі міста	32,4	26,4	29,4	19,7
Сільська місцевість	31,5	29,5	26,4	23,2
Україна	27,6	23,1	23,2	18,7

Джерело: складено та розраховано автором за даними [20 - 22]

Графічно рівні бідності за абсолютним критерієм в розрізі типів поселень представлено на рис.2.4.

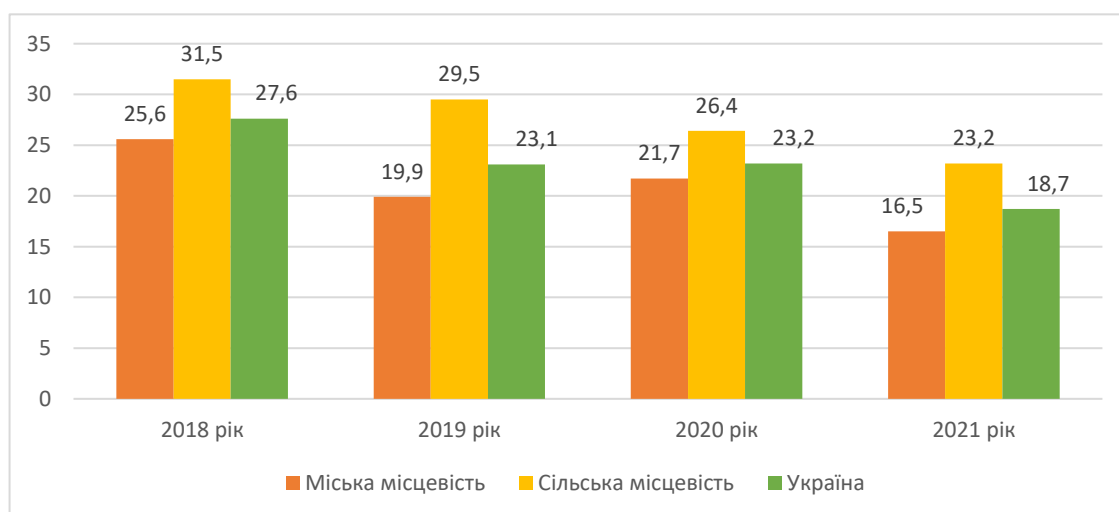

Рисунок 2.4 – Рівні бідності сільського та міського населення України у 2018-2021 роках, %

Джерело: побудовано автором

Аналізуючи табл. 2.2 та рис.2.4, можна спостерігати позитивну тенденцію – зниження рівня бідності до 2021 року в Україні – з 27,6% у 2018 році до 18,7% у 2021 році. Ця тенденція простежується як у сільській місцевості, так і у міській. Але слід зазначити, що рівень бідності у сільській місцевості вищий, ніж у міській, тобто сільське населення більш вразливе до бідності, порівняно з міським. У великих містах рівень бідності є нижчим, ніж у малих містах.

У табл. 2.3 наведено рівні бідності за відносним критерієм (доходи нижче 75% медіанного рівня загальних доходів).

Таблиця 2.3 – Рівень бідності за відносним критерієм за доходами залежно від типу поселення у 2018-2021 рр., %

Тип поселень	2018	2019	2020	2021
Міська місцевість	22,5	24,4	22,7	25,4
великі міста	22,4	23,9	20,4	25,0
малі міста	22,5	23,9	22,7	23,6
Сільська місцевість	24,9	25,6	21,2	24,2
Україна	23,1	24,2	23,1	24,2

Джерело: складено автором за даними [20 - 22]

Аналіз динаміки бідності в Україні за досліджуваний період за типами поселень показує, що економічне зростання сприяло скороченню абсолютної бідності як серед міського, так і сільського населення, особливо у великих містах. Водночас, відносна бідність не зменшилась через збереження тенденції до значного розшарування населення за доходами.

Проте, у зв'язку з повномасштабним вторгненням, ситуація з бідністю в Україні значно погіршилася. Як в містах, так і в селах населення потерпає від втрати робочих місць, значних руйнувань, вимушених переселень та інших негативних наслідків, що, в результаті, призвело до зростання бідності.

В Україні рівень бідності щільно пов'язаний зі складом родини. Наявність та кількість дітей в сім'ї є одним з впливових чинників, що зумовлює бідність. Тому наступним етапом дослідження є аналіз розподілу домогосподарств з дітьми залежно від кількості дітей у їх складі (табл.2.4). Проаналізуємо дані за період з

2018 року по 2020 рік. Починаючи з 2021 року, Державна служба статистики України такі дані не публікує.

Таблиця 2.4 – Рівень бідності за абсолютним критерієм за доходами залежно від кількості дітей в складі домогосподарств у 2018-2020 рр., %

Тип домогосподарства	Нижче законодавчо встановленого ПМ			Нижче фактичного ПМ		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Всі домогосподарства з дітьми	1,6	1,3	2,1	31,6	24,1	25,6
у тому числі з кількістю дітей:						
одна	1,5	1,2	1,5	27,3	19,3	22,8
дві	2,1	1,5	3,8	43,3	35,3	35,3
три	0,1	0,9	10,5	49,7	58,5	47,0
чотири	13,6	7,8	4,9	84,6	66,7	25,6
п'ять і більше	3,0	15,4	23,0	87,8	69,3	74,6

Джерело: складено автором за даними [21 - 23]

В табл. 2.4 представлено рівні бідності серед домогосподарств з дітьми за абсолютним критерієм за еквівалентними загальними доходами нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму та нижче фактичного прожиткового мінімуму.

За наведеними даними за першим критерієм видно, що рівень бідності в домогосподарствах з однією дитиною є найнижчий серед усіх категорій домогосподарств. Дещо вищим цей показник для домогосподарств з двома дітьми. Можна спостерігати негативну ситуацію в домогосподарствах з трьома дітьми, де рівень бідності сягнув 10,5%, а в сім'ях з п'ятьма та більше дітей – 20,5%. Достатньо високий рівень у 2018 році (13,6%) в домогосподарствах з чотирма дітьми. Загалом, за цим критерієм важко виявити загальну тенденцію, однак можна помітити, що зі збільшенням кількості дітей ризик опинитися за межею бідності зростає.

На рис. 2.5 представлено рівні бідності за абсолютним критерієм за загальними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму.

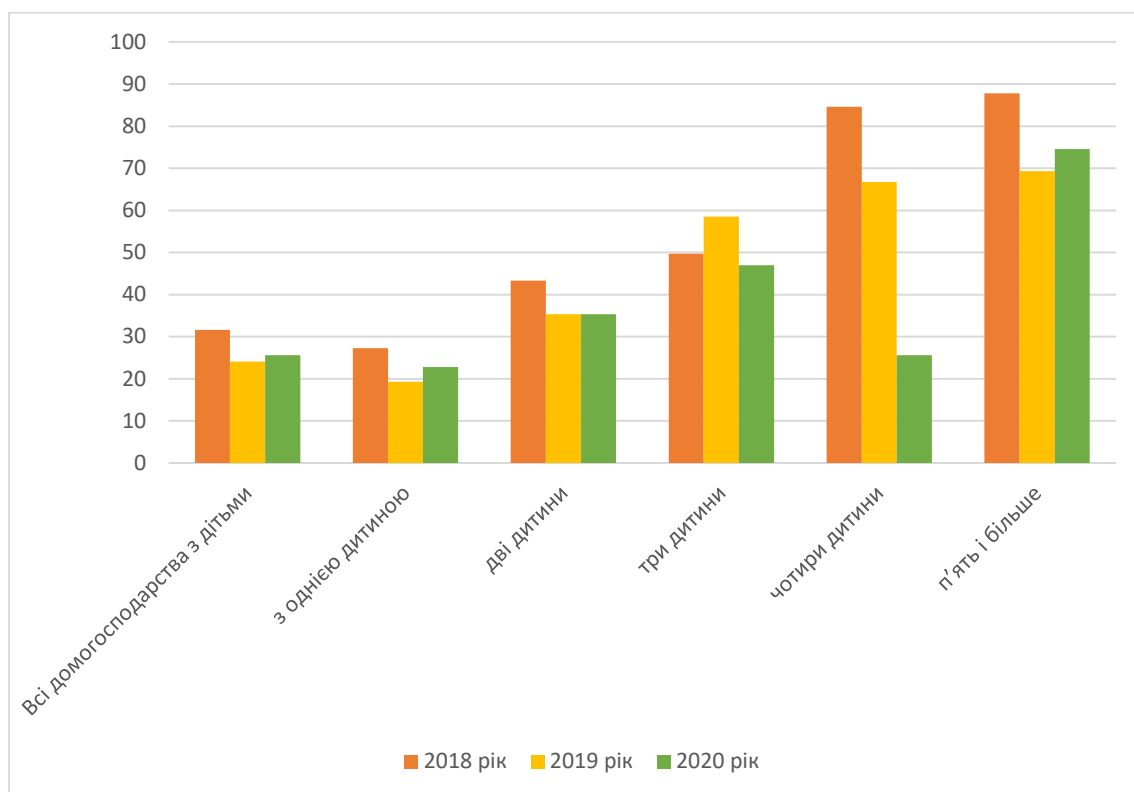

Рисунок 2.5 – Рівень бідності за абсолютним критерієм за доходами залежно від кількості дітей в складі домогосподарств у 2018-2020 рр., %

Джерело: побудовано автором

За цим критерієм рівень бідності значно вищий, але простежується чітка тенденція – зі збільшення кількості в родині дітей рівень бідності збільшується. Для багатодітних сімей взагалі ситуація є критичною. Для домогосподарств з трьома дітьми рівень бідності перебуває в межах від 47,0% до 58,5%, для домогосподарств з п'ятьма і більше дітей значення цього показника набуває дуже високих значень (69,3%-87,8%). Отже, бачимо пряму залежність між кількістю дітей в домогосподарстві та рівнем бідності. Найбільш вразливою категорією є багатодітні сім'ї. Навіть для домогосподарств з однією дитиною показник рівня бідності достатньо високий.

Проаналізуємо бідність в Україні у 2018-2020 роках в розрізі кількості працюючих осіб у складі домогосподарств (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Рівень бідності за абсолютним критерієм за доходами залежно від кількості працюючих осіб в складі домогосподарств у 2018-2020 рр., %

Тип домогосподарства	Нижче законодавчо встановленого ПМ			Нижче фактичного ПМ		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Всі домогосподарства	0,9	0,6	1,2	20,5	16,0	16,9
у тому числі з кількістю працюючих осіб:						
одна	1,5	1,0	2,3	26,9	23,4	23,1
дві	0,4	0,4	0,2	15,4	10,5	12,4
три і більше	0,0	0,0	0,1	13,6	6,2	8,8
Працюючих осіб немає	2,3	2,3	2,1	41,2	43,3	38,7

Джерело: складено автором за даними [21 - 23]

Як видно з табл. 2.5, за обома абсолютними критеріями спостерігаються коливання рівня бідності протягом досліджуваного періоду для всіх домогосподарств. Доволі низьким є рівень бідності за критерієм за доходами нижче встановленого державою прожиткового мінімуму. Найвищий рівень бідності притаманний сім'ям, де немає працюючих осіб.

За критерієм за доходами, нижчими від фактичного прожиткового мінімуму, залежність від кількості працюючих є більш чітко вираженою. В домогосподарствах, в складі яких тільки одна працююча особа, значно вищий рівень бідності порівняно з домогосподарствами з двома або трьома і більше працюючими особами. Найвищий рівень бідності спостерігається серед домогосподарств, де немає працюючих осіб. Ця категорія домогосподарств є найбільш вразлива до бідності.

На рис. 2.6 графічно представлено рівні бідності цих категорій домогосподарств.

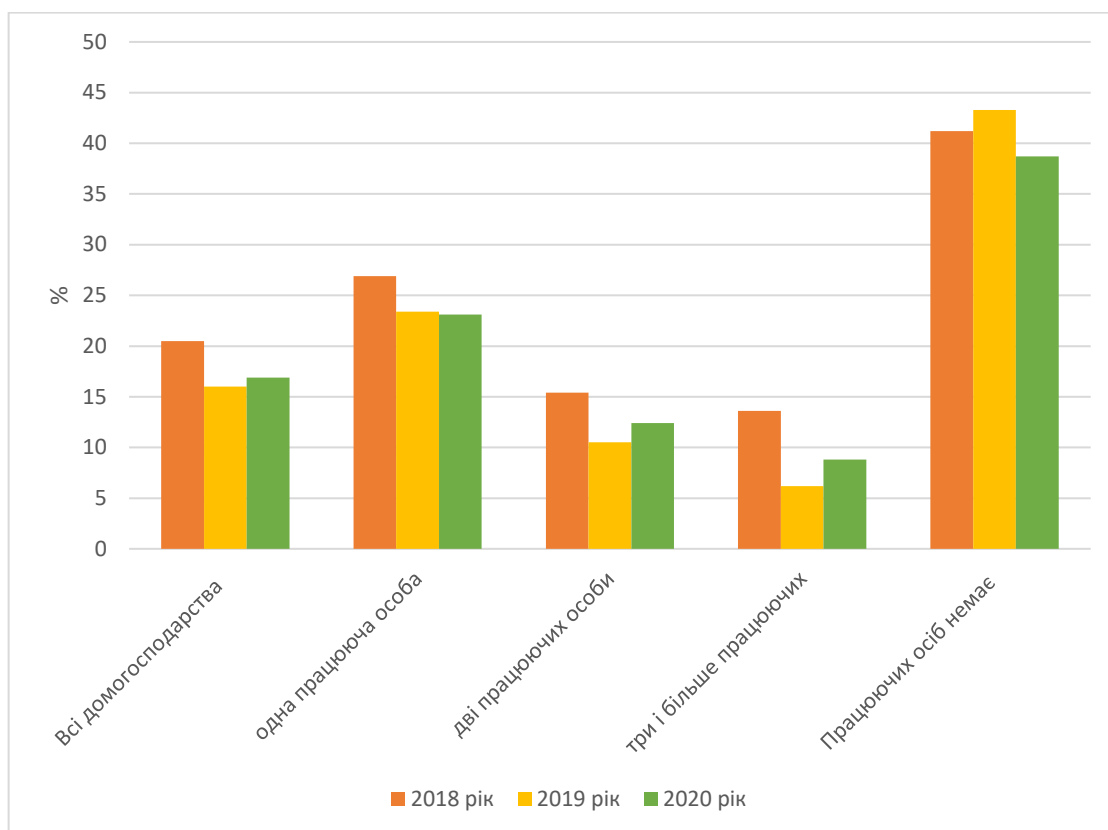

Рисунок 2.6 – Рівень бідності за абсолютним критерієм за доходами залежно від кількості працюючих осіб в складі домогосподарств у 2018-2020 рр., %

Джерело: побудовано автором

Отже, за результатами аналізу, можна стверджувати, що наявність більшої кількості працюючих у складі домогосподарства є суттєвим чинником зниження рівня бідності.

2.3. Аналіз доходів та витрат населення України

Доходи – це сума грошових та натуральних надходжень, що отримані населенням протягом певного періоду часу, які використовуються для споживання та накопичення. Державна служба статистики України надає таке трактування: «Доходи населення (номінальні доходи) – це сума грошових коштів і матеріальних благ (заробітна плата; прибуток та змішаний дохід; одержані доходи від власності; соціальні допомоги; соціальні трансферти в натурі та інші поточні трансферти), яка

спрямована на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального станів людини й на задоволення її потреб [14, с. 25]».

Дані щодо доходів населення України в 2018-2022 рр. представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка доходів населення України за 2018-2022 рр.

(млн грн)

	2018	2019	2020	2021	2022
Доходи	3248730	3744060	4045191	4863519	5257066
у тому числі					
заробітна плата	1529367	1758588	1832294	2211720	2750808
прибуток та змішаний дохід	572065	678217	740334	964851	692862
дохід від власності, одержаний	91164	117003	104986	107241	58925
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	1056134	1190252	1367577	1579707	1754471

Джерело: складено автором за даними [14]

Графічно представимо структуру доходів населення України у 2018-2022 роках (рис. 2.7).

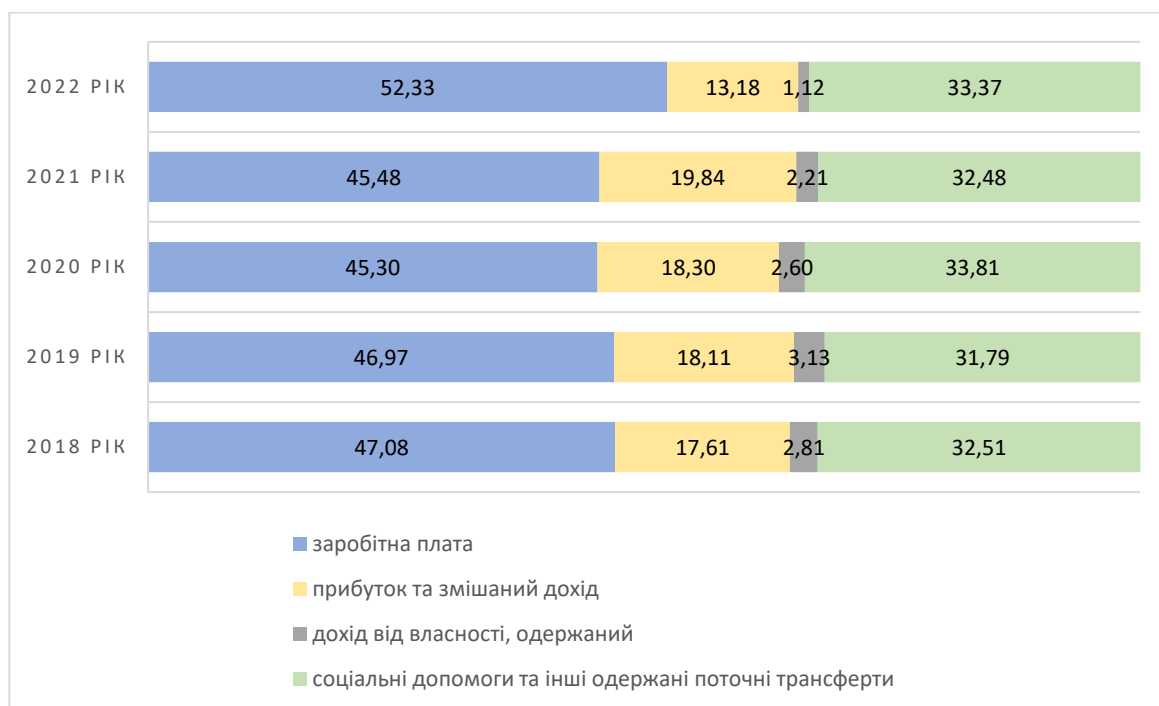

Рисунок 2.7 – Структура доходів у 2018-2022 роках

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [14]

Загальні доходи населення у 2022 р. становили 5257066 млн грн. Порівняно з попереднім роком вони зросли на 8,1%, при цьому реальний наявний дохід зменшився на 14,1%.

Спостерігаємо зміну структури доходів у 2022 році, порівняно з попередніми роками. Протягом всього періоду значну частку в структурі доходів становить заробітна плата та соціальні допомоги й інші трансферти. У 2022 році частка заробітної плати значно зросла і становила 52,33%, що більше на 6,85 в.п. значення цього показника у 2021 році. Частка прибутку та змішаного доходу зменшилась і у 2022 році становила 13,18%, та зменшились доходи від власності – 1,12%. Питома вага соціальних допомог та інших трансфертів становила 33,37%.

Вважаємо, що структура доходів у 2022 році зазнала таких змін через повномасштабне вторгнення. Зросла важливість заробітної плати, причому розподіл доходів свідчить про значну залежність населення від соціальних виплат.

Водночас, зростання загальних доходів населення не завжди відображає покращення добробуту, оскільки рівень інфляції та зміни купівельної спроможності можуть нівелювати цей ефект. Тому, доцільним є проведення аналізу динаміки реальних доходів домогосподарств. Розглянемо домогосподарства залежно від наявності дітей в домогосподарств, їх кількості, а також типу поселення (міська місцевість, сільська місцевість) (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Реальні доходи домогосподарств у 2021 та 2023 роках

Тип домогосподарств	Розмір реального доходу, грн/особу		Абсолютне зростання (зменшення), грн	Темп приросту, %
	2021	2023		
За наявністю дітей				
З дітьми	18386	19101	715	3,9
Без дітей	12128	13711	1583	13,1
За кількістю дітей в домогосподарстві				
Одна дитина	18001	18864	863	4,8
Дві дитини	19864	19948	84	0,4
Троє та більше дітей	19787	18414	-1373	-6,9
За типом поселення				
Сільська	13418	12310	-1108	-8,3
Міська	15001	16652	1651	11,0
Україна	14491	15160	669	4,6

Джерело: складено та розраховано автором за даними [24]

Як видно з табл. 2.7, найбільший приріст реальних доходів в домогосподарствах, які не мають дітей. У 2023 році, порівняно з 2021 роком, реальні доходи зросли на 1583 грн або на 13,1%. Тоді як в домогосподарствах з дітьми рівень доходів зріс всього лише на 715 грн (+3,9%). Негативна тенденція спостерігається в домогосподарствах з двома дітьми. Реальні доходи зросли лише на 84 грн (+0,4%). Щодо домогосподарств з трьома та більше дітей доходи зменшились на 1373 грн (-6,9%).

Якщо розглядати домогосподарства за типом поселень, то в сільській місцевості реальні доходи впали на 1108 грн (-8,3%). В той же час доходи місцевих мешканців зросли на 1651 грн (+11%).

Загалом по Україні рівень реального доходу на душу населення у 2023 році порівняно з 2021 роком зріс на 669 грн (+4,6%).

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз та оцінювання розподілу населення за доходами. Динаміку середньодушових загальних доходів населення України представлено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Рівень середньодушових загальних доходів населення України у 2020-2021 рр.

(грн)

	Всі домогосподарства		Міські поселення		Сільські поселення	
	2020 рік	2021 рік	2020 рік	2021 рік	2020 рік	2021 рік
Середній рівень середньодушових загальних доходів (у середньому на місяць)	5832,29	6784,72	6096,43	7127,65	5285,79	6075,76
50% середнього рівня	2916,15	3392,36	3048,22	3563,83	2642,90	3037,88
медіанний рівень	5110,69	6054,04	5228,22	6361,20	4868,15	5580,09
50% медіанного рівня	2555,35	3027,02	2614,11	3180,60	2434,08	2790,05
60% медіанного рівня	3066,41	3632,42	3136,93	3816,72	2920,89	3348,05
75% медіанного рівня	3833,02	4540,53	3921,17	4770,90	3651,11	4185,07

Джерело: складено автором за даними [20]

Межа бідності (75% медіанного рівня середньодушових загальних доходів у середньому на місяць на 1 особу становила 4540,53 грн, що було більше на 18,5% порівняно з 2020 роком. При цьому, межа бідності в містах – 4770,90 грн, що більше

на 21,7% від попереднього року, в сільській місцевості – 4185,07 грн, більше на 14,6%.

Проаналізуємо динаміку розшарування домогосподарств за загальними доходами (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Динаміка розшарування населення за загальними доходами в Україні у 2020-2021 рр.

(відсотків)

	Всі домогосподарства		Міські поселення		Сільські поселення	
	2020 рік	2021 рік	2020 рік	2021 рік	2020 рік	2021 рік
Частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими середнього рівня загальних доходів	62,9	60,0	63,1	60,9	58,6	58,5
50% середнього рівня загальних доходів	7,3	7,9	7,9	8,3	6,5	7,0
медіанного рівня загальних доходів	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0
50% медіанного рівня загальних доходів	4,0	4,8	3,6	4,4	4,9	5,3
60% медіанного рівня загальних доходів	9,1	11,0	9,0	11,0	9,3	10,6
75% медіанного рівня загальних доходів	23,1	24,2	22,7	25,4	21,2	24,2

Джерело: складено автором за даними [20]

Дані, наведені в табл. 2.9, засвідчують, що рівень бідності збільшився у 2021 році порівняно з 2020 роком. Майже кожний четвертий громадянин України входив до категорії бідних. Питома вага населення із загальними доходами на одну особу в місяць нижчими 50% медіанного рівня загальних доходів у 2021 році становить 4,8% проти 4% у 2020 році.

Показники диференціації населення за загальними доходами в розрізі типів поселень наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Показники диференціації населення за загальними доходами в Україні у 2020 та 2021 роках

Показники диференціації	2020 рік			2021 рік		
	Всі домогосподарства	у т.ч. проживають		Всі домогосподарства	у т.ч. проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості		у міській місцевості	у сільській місцевості
Децильний коефіцієнт диференціації, разів	2,9	2,9	2,7	3,0	2,9	2,9
Децильний коефіцієнт фондів, разів	4,9	5,1	3,6	4,9	4,9	3,5
Квінтильний коефіцієнт фондів, разів	3,5	3,6	3,1	3,5	3,5	3,3
Індекс Джині	0,247	0,254	0,219	0,244	0,244	0,228

Джерело: складено автором за даними [20]

Як видно з табл. 2.10, загалом по країні значення децильного коефіцієнту диференціації підвищилось з 2,9 разів у 2020 році до 3,0 разів у 2021 році. Значення цього показника для міських домогосподарств залишається незмінним (2,9 рази), проте для сільських дещо зросло (з 2,7 разів у 2020 році до 2,9 разів у 2021 році).

Варто зазначити, що у 2021 році 10% населення з найменшими доходами отримували 4,3% загальних доходів, причому у сільській місцевості ця частка дещо переважала (4,5% проти 4,3%). 10% найбільш заможного населення отримували 21% від загальних доходів (за даними [20]).

Значення децильного коефіцієнта фондів для всіх домогосподарств у 2020 та 2021 роках залишається на рівні 4,9 разів, проте диференціація за загальними доходами в міських домогосподарствах значно більша, ніж в сільських (5,1 разів проти 3,6 разів у 2020 році, та 4,9 разів проти 3,5 разів у 2021 році).

Значення квінтильного коефіцієнту фондів демонструє подібну тенденцію – для всіх домогосподарств становить 3,5 рази у кожному році, для міських поселень значення цього показника знизилось з 3,6 разів до 3,5 разів, проте для сільських поселень – збільшилось з 3,1 до 3,3 разів.

Зменшення нерівності розподілу населення за загальними доходами підтверджується показником індексу Джині, який скоротився у 2021 р. до 0,244 з 0,247 у 2020 р. Ймовірно, це пояснюється реалізацією певних заходів щодо підвищення доходів населення, в тому числі шляхом збільшення мінімальної заробітної плати, зростання розміру пенсій та державних соціальних допомог, що позитивно вплинуло на збільшення загальних доходів та сприяло скороченню диференціації доходів населення за рівнем добробуту.

На рис. 2.8 представлено зміну показників диференціації загалом по країні.

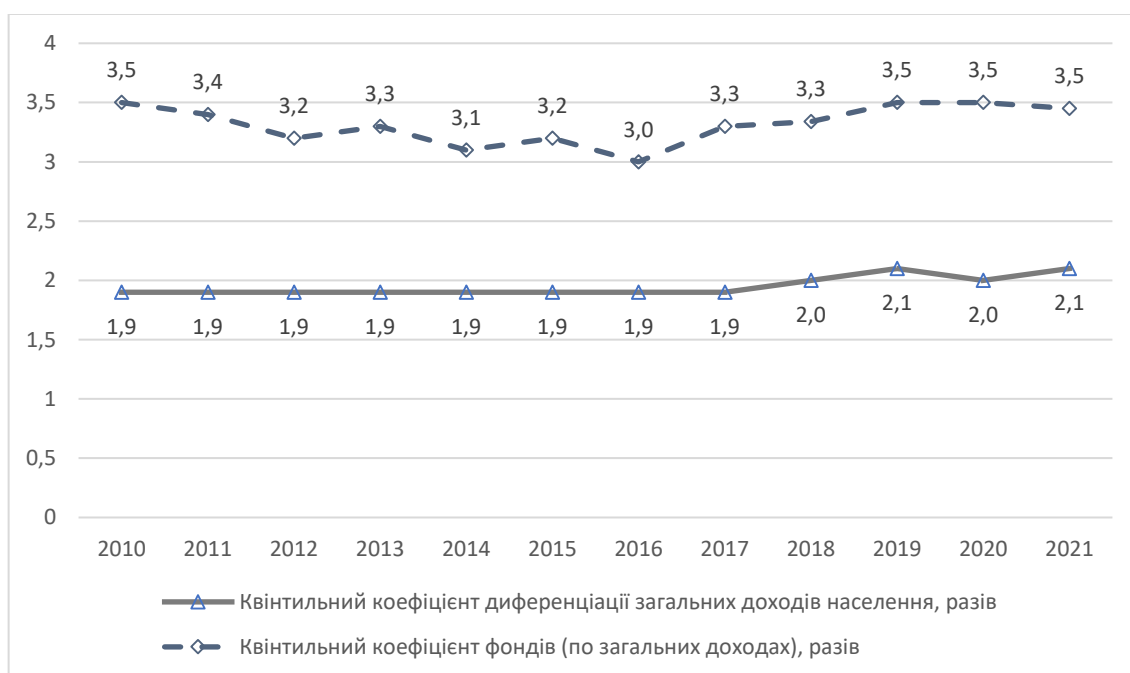

Рисунок 2.8 – Показники диференціації загальних доходів населення в Україні у 2010–2021 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [15]

Низькі доходи завжди були і залишаються головним фактором матеріальних обмежень, змушуючи населення відмовлятися від необхідних життєвих благ, що асоціюються з високою якістю життя. Обмеженість коштів ускладнює умови життя домогосподарств, коли доходів недостатньо для забезпечення якісного харчування, придбання необхідних товарів, покращення житлових умов, отримання медичних та освітніх послуг.

Матеріальний добробут населення визначається не тільки доходами, а й обсягом витрат. Офіційні статистичні дані відображають сукупні витрати домогосподарств, які поділяються на споживчі (грошові витрати на продукти харчування та безалкогольні напої, алкогольні напої та тютюнові вироби, непродовольчі товари та послуги) і неспоживчі (витрати на ведення особистого підсобного господарства, допомогу родичам та іншим особам, придбання нерухомості, будівництво й капітальний ремонт житла, купівлю акцій, сертифікатів, валюти, банківські вклади, сплату аліментів, податків, зборів і внесків) [28].

Нерівномірний розподіл населення за доходами вплинув на зміни в структурі сукупних витрат, зумовлюючи, при цьому, відмінності у споживчих пріоритетах різних соціальних верств населення, що потребує подальшого аналізу.

Зміну структури сукупних витрат населення представлено на рис. 2.9.

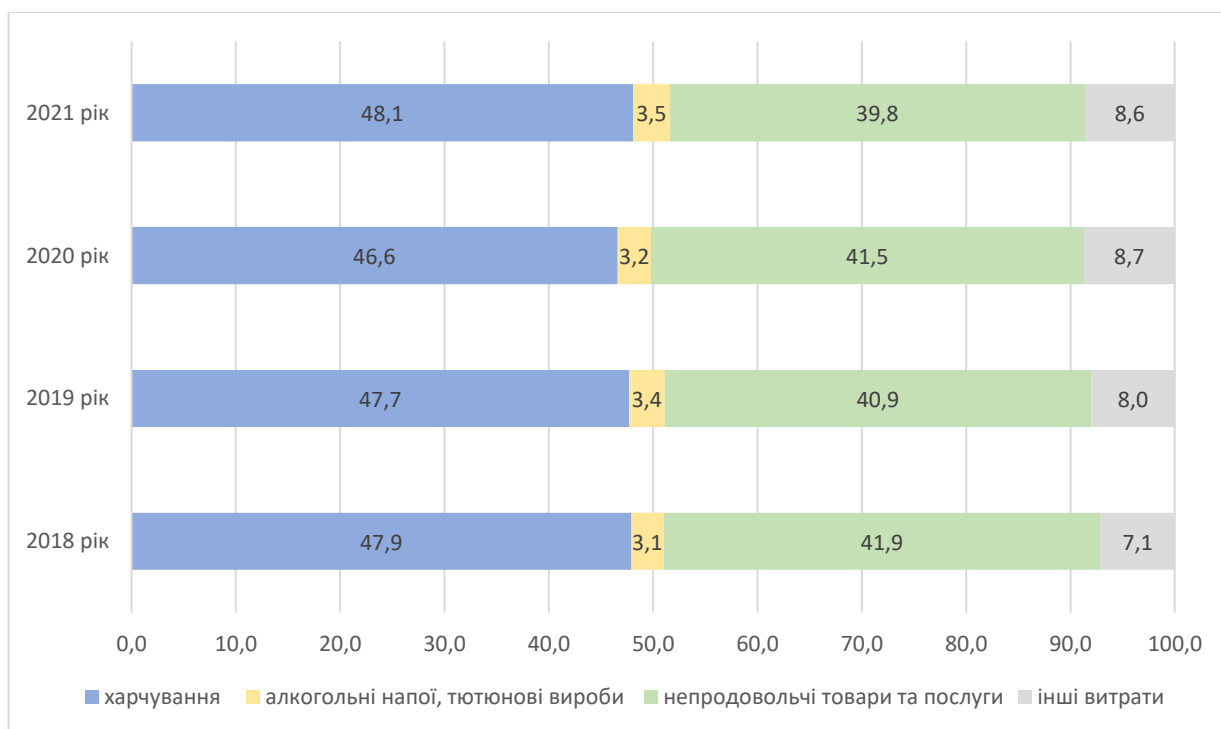

Рисунок 2.9 – Структура сукупних витрат домогосподарств у 2018-2021 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [14 - 16, 20]

Як видно з рис. 2.9, у 2021 році частка витрат на харчування була найвищою за всі роки – 48,1%, тоді як частка витрат на непродовольчі товари та послуги – найнижчою і становила 39,8%.

Аналіз структури споживання непродовольчих товарів та послуг у 2021 році доводить, що значну частку сукупних витрат складають витрати на житло, воду, газ та інші види палива – 15,2%. За період, що досліджується, зросла частка витрат на охорону здоров'я – 4,7% (на 0,4 в.п. з 2020 року), тоді як частка витрат на відпочинок становить лише 1,7%, а на освіту – 1,0%.

Середньомісячні сукупні витрати на одне домогосподарство становили 11243,4 грн., зокрема в міських поселеннях – 11565 грн, сільських поселеннях – 10568 грн. У середньому на одну особу витрати становили 5354 грн на місяць, міського мешканця – 5587 грн, сільського – 4870 грн [10].

Структуру сукупних витрат домогосподарств в розрізі типів поселень наведено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Структура сукупних витрат домогосподарств у 2021 році

Витрати	Частка сукупних витрат, %	
	міські домогосподарства	сільські домогосподарства
на харчування (включаючи харчування поза домом)	45,6	50,0
на алкогольні напої	1,1	0,8
на тютюнові вироби	2,0	2,0
на непродовольчі товари	25,6	27,9
на послуги	17,8	8,7
інші витрати	7,9	10,6

Джерело: складено автором за [10]

Як видно з табл. 2.11, частка витрат на харчування у сільських домогосподарств вища на 4,4 в.п., ніж у міських. Міські мешканці дещо більше витрачають на алкогольні напої, що може пояснюватись як вищими доходами у містах, так і більшою доступністю закладів громадського харчування. Дещо вища частка витрат сільських домогосподарств на непродовольчі товари (+2,3 в.п.). На послуги міські мешканці витрачають вдвічі більше, ніж сільські, що пояснюється

ширшим спектром доступних послуг в містах та вищою платоспроможністю міського населення.

Проведений аналіз структури витрат домогосподарств дозволив виявити основні тенденції споживання загалом в Україні та в розрізі типів поселень.

Науковцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи розраховано рівні бідності населення України за абсолютним критерієм за витратами (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Рівні бідності за абсолютним критерієм за витратами у 2013-2022 рр.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Рівень бідності, %	22,1	28,3	58,3	58,6	47,3	43,2	41,3	47,2	39,1	60,0

Джерело: [25]

Можемо спостерігати значні коливання рівня бідності протягом 2013-2022 рр. З 2013 року до 2016 року значення цього показника зросло до 58,6%, що, ймовірно, пов'язано з анексією Криму та військовими діями на сході країни. Подальші три роки рівень бідності знижувався, що свідчить про певну стабілізацію економіки та зростання рівня життя населення. Вже у 2020 році спостерігаємо підвищення рівня бідності до 47,2%, що пов'язано з впливом пандемії COVID-19 на економічну ситуацію. І вже у 2022 році, через повномасштабне вторгнення агресора, рівень бідності зріс до 60,0%, що свідчить про значне погіршення фінансового стану населення, втрату джерел доходу та зростання витрат на необхідні життєві потреби.

2.4 Аналіз бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів

Вимушене позбавлення матеріальних благ, що вважаються нормами у сучасному суспільстві, є окремим проявом бідності – деприваційною формою бідності [4]. Визначається вона як на основі фактичних умов життя, так і суб'єктивного сприйняття.

Державною службою статистики України проводиться обстеження доступності домогосподарств до різноманітних товарів та послуг. В рамках цього обстеження передбачено визначення рівня бідності та позбавлення за допомогою 18 ознак, які охоплюють можливості забезпечення повноцінного харчування, забезпеченість певними непродовольчими товарами, належними житловими умовами, а також доступ до медичних, освітніх послуг та об'єктів соціальної інфраструктури. Домогосподарство визначається бідним у разі наявності в нього щонайменше чотирьох ознак матеріального позбавлення.

Результати позбавлення за окремими ознаками у 2021 році наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Рівень позбавлення за визначеними ознаками у 2021 році, % домогосподарств

Ознаки позбавлень	Всі домогосподарства	Які проживають		Домогосподарства з дітьми	Домогосподарства без дітей
		у міській місцевості	у сільській місцевості		
1	2	3	4	5	6
недостатність коштів для того, щоб не відмовляти собі в найнеобхідніших недорогих продуктах харчування	5,9	4,6	8,6	3,0	7,7
недостатність коштів для того, щоб оновлювати верхній одяг та взуття для холодної пори року для дорослих один раз на 5 років	21,6	19,4	26,3	16,3	24,8
недостатність коштів для того, щоб придбати за потребою новий одяг та взуття для дітей	5,4	5,0	6,2	14,2	-

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів телевізора	2,7	2,1	4,0	1,4	3,6
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів холодильника	1,8	1,4	2,7	0,6	2,6
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів житла у нормальному стані	8,5	6,7	12,4	6,9	9,5
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів можливості своєчасної оплати рахунків за житло та необхідні послуги з його утримання	16,5	15,2	19,2	13,8	18,2
наявність житлової площі, що не перевищує 5 кв. м на особу	2,7	3,2	1,8	4,9	1,4
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів можливості оплатити послуги лікаря у медичному закладі	24,1	22,1	28,5	17,3	28,3
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів можливості придбання ліків та медичного приладдя, призначених лікарем	23,5	21,2	28,3	16,2	27,9
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів можливості лікування в стаціонарі	23,3	22,3	25,6	16,6	27,4
відсутність у зв'язку з недостатністю коштів можливості для отримання будь-якої професійної освіти	4,8	4,3	5,7	7,9	2,8
відсутність поблизу житла об'єктів роздрібної торгівлі	7,5	3,6	15,8	5,8	8,6
відсутність у населеному пункті закладів, які надають побутові послуги	18,1	3,7	48,4	15,8	19,5
відсутність поблизу житла медичної установи, аптеки	12,4	5,9	26,0	9,3	14,2
незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами екстреної (швидкої) медичної допомоги	13,1	3,3	33,7	11,2	14,2
відсутність поблизу житла дошкільних закладів	1,6	0,7	3,3	4,2	-
відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з більш розвинутою інфраструктурою	9,3	1,9	24,7	7,6	10,3

Джерело: складено автором за даними [26]

Аналізуючи дані табл. 2.13, можна визначити такі тенденції: нестача коштів на найнеобхідніші продукти харчування відчутна у сільській місцевості більше, ніж у міській. Рівень позбавлення майже вдвічі більший (у сільській місцевості – 8,6%, міській – 4,6%). Домогосподарства без дітей частіше стикаються з цією проблемою, ніж з дітьми (7,7% та 3,3% відповідно).

Нестачу коштів на оновлення верхнього одягу/взуття найбільше відчують у сільській місцевості (26,3%) та в домогосподарствах без дітей (24,8%). Викликає занепокоєння той факт, що 14,4% домогосподарств з дітьми відчують нестачу коштів для придбання за потребою нового одягу та взуття для дітей.

Відсутність телевізора, холодильника та нормального житла частіше спостерігається серед мешканців сільської місцевості, а також серед домогосподарств без дітей, що свідчить про низький рівень матеріального забезпечення в цих групах.

Домогосподарства з дітьми (4,9%) порівняно з бездітними (1,4%) зазнають більшого ступеню позбавлення в житлових умовах, насамперед, недостатньої житлової площі, що не перевищує 5 кв. м на особу. Але варто зазначити, що домогосподарства з дітьми ліпше забезпечені товарами тривалого користування, а також зазнають менше проблем з отриманням медичних послуг.

Більше проблем з отриманням медичних послуг у сільській місцевості, де 25,6% населення не мають коштів для лікування в стаціонарі, а 28,3% – не мають коштів для придбання ліків, що призначені лікарем. Для домогосподарств без дітей теж це є проблемою – на лікування в стаціонарі грошей не вистачає 27,4% населення, на придбання ліків – 27,9%.

Більшого ступеню позбавлення доступу до освіти серед усіх категорій домогосподарств зазнають домогосподарства з дітьми (7,9%).

Щодо доступності об'єктів соціальної інфраструктури, то за всіма ознаками позбавлення сільські сім'ї знаходяться у менш сприятливих обставинах, порівняно з міськими. 48,4% не мають доступу до закладів, що надають побутові послуги, 26% не мають поблизу аптеки чи медичного закладу, 33,7% – позбавлені доступу до швидкої медичної допомоги. В селах 24,7% населення не мають щоденного

транспортного сполучення з більшими населеними пунктами. Це вкрай негативні обмеження для мешканців, що проживають в сільській місцевості.

Тобто, відстежується значний розрив у рівні матеріального забезпечення та інфраструктурних привілеїв між міськими та сільськими домогосподарствами, а також між домогосподарствами з дітьми та без дітей. Більше позбавлень зазнають сільські мешканці та домогосподарства без дітей.

В табл. 2.14 наведено дані щодо розподілу домогосподарств за кількістю позбавлень в одному господарстві.

Таблиця 2.14 – Частка домогосподарств за кількістю позбавлень у 2021 році

Кількість ознак позбавлень в одному домогосподарстві	Частка домогосподарств, %	Кумулятивна частка, %
15 і більше	0,0	0,0
14	0,1	0,1
13	0,1	0,2
12	0,3	0,5
11	0,3	0,8
10	0,7	1,5
9	1,2	2,7
8	2,2	4,9
7	3,0	7,9
6	4,0	11,9
5	5,9	17,8
4	6,6	24,4
3	8,4	32,8
2	10,2	43,0
1	13,9	56,9
0	43,1	100,0

Джерело: складено та розраховано автором за даними [26]

Як видно з табл. 2.14, у 2021 році нижче встановленої межі (4 ознаки позбавлення) проживало 24,4% населення України.

Проаналізуємо бідність за ознаками позбавлення в розрізі різних типів домогосподарств (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Рівні бідності за ознакою позбавлень за різними типами домогосподарств

Типи домогосподарств	Рівень бідності, %
Всі домогосподарства	24,4
Міські домогосподарства	16,2
Сільські домогосподарства	41,4
Домогосподарства з дітьми	20,2
Багатодітні домогосподарства (з трьома і більше дітьми)	28,8
Домогосподарства без дітей	27,1
Домогосподарства з однієї особи	35,5
Домогосподарства, у складі яких є працюючі особи	19,7
Домогосподарств, у складі яких працюючих осіб немає	37,8

Джерело: складено автором за даними [26]

З табл. 2.15 видно, що в Україні існує істотна різниця між міськими домогосподарствами та сільськими, що свідчить про більші економічні можливості в містах, особливо у великих, кращу доступність до послуг та інфраструктуру. Майже половина сільських мешканців (41,4%) віднесена до категорії бідних за ознаками позбавлень.

Залежно від наявності дітей в складі домогосподарств, найвищий рівень бідності в багатодітних сім'ях (28,8%). Це свідчить про труднощі у забезпеченні великої кількості дітей необхідними речами та послугами при обмежених доходах. Високий рівень бідності і в домогосподарствах без дітей (27,1%).

Особливо негативна тенденція в домогосподарствах з однієї особи (рівень бідності 35,5%) та в домогосподарствах, у складі яких працюючих осіб немає (37,8%). Це свідчить про високу уразливість таких родин, особливо якщо йдеться про пенсіонерів, інвалідів чи безробітних.

Динаміку рівня бідності за ознаками позбавлення за період з 2011 року по 2021 рік представлено на рис. 2.10.

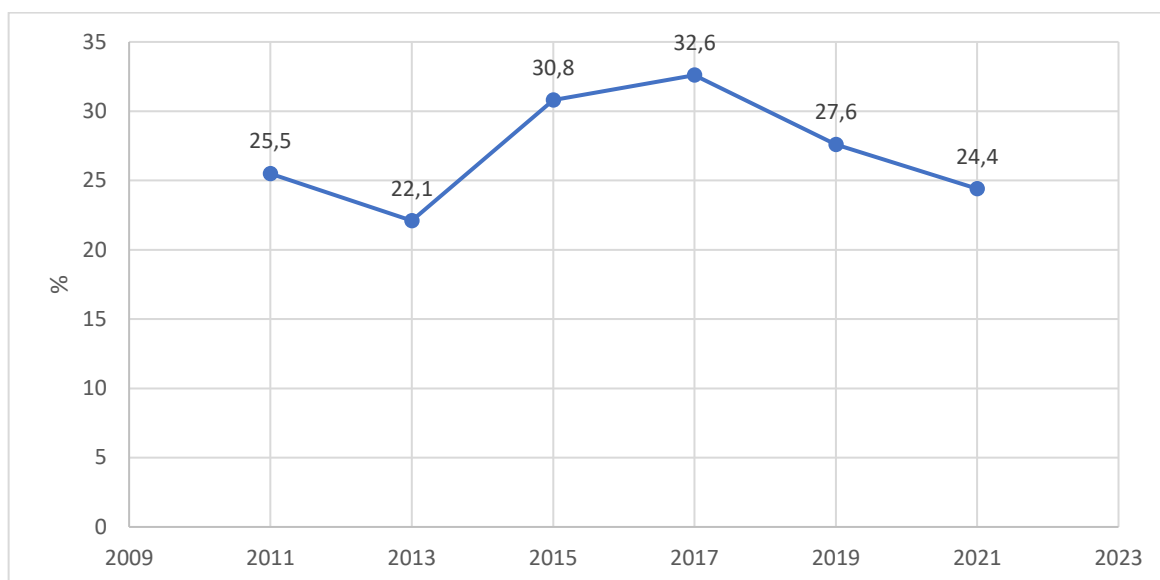

Рисунок 2.10 – Динаміка рівня бідності за ознаками позбавлення у 2011-2021 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [27]

Як свідчать дані (рис. 2.10), найвищий рівень бідності за ознаками позбавлення зафіксовано у 2017 році – 32,6%. У подальші роки спостерігалось поступове зниження значення цього показника і вже у 2021 році воно становило 24,4%.

Але, очевидно, що повномасштабна війна в Україні спричинила серйозні наслідки, які суттєво вплинули на рівень життя населення, погіршуючи матеріальний стан значної частини українців. Хоча Державна служба статистики України ще не оновлювала офіційні дані, але можна припустити, що масштаби бідності значно зросли. Особливо це стосується найбільш уразливих категорій населення – багатодітних родин, пенсіонерів, родин, у складі яких немає працюючих, внутрішньо переміщених осіб та жителів прифронтових регіонів.

ВИСНОВКИ

Проблема бідності залишається одним із ключових викликів для сучасного суспільства, оскільки гальмує економічне зростання, підвищує соціальну напругу та ускладнює реалізацію потенціалу населення. Її дослідження необхідне для розробки дієвих механізмів соціального захисту, підтримки вразливих груп та формування справедливої системи розподілу ресурсів.

Проведене в роботі дослідження сутності поняття «бідність», показало, що бідність є комплексною соціально-економічною проблемою, яка впливає абсолютно на всі аспекти життя людини. Вона обмежує доступ до якісної освіти, медицини, належних умов праці та гідного особистого життя, формуючи соціальну нестабільність і обмежуючи перспективи особистого розвитку та економічного зростання країни. Саме тому, боротьба з бідністю потребує комплексного підходу, який би включав не лише підвищення рівня доходів населення, а й впровадження ефективних соціальних програм щодо забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я і соціального захисту.

В результаті дослідження виокремлено п'ять основних груп чинників, що визначають рівень бідності: економічні, політичні, демографічні, соціальні та психологічні (тобто, особистісні). Кожна з цих груп чинників має свій вплив: економічні – через низькі доходи, безробіття та інфляцію; політичні – через неефективну політику, нестабільність, воєнні дії та корупцію; демографічні – через вразливість окремих соціальних груп; соціальні – через неефективну систему соціального захисту, обмежений доступ до якісних послуг; психологічні – через пасивність і фінансову неграмотність. Дія кожного чинника окремо або у поєднанні з іншими підвищує ризик опинитися за межею бідності.

Результати оцінювання впливу чинників на рівень бідності доводять, що рівень бідності населення в Україні щільно пов'язаний з основними макроекономічними показниками. Економічне зростання, підвищення рівня добробуту громадян, збільшення доходів і заробітних плат, а також зростання ВВП

на душу населення та покращення ситуації на ринку праці (через підвищення зайнятості та скорочення безробіття) загалом сприяють скороченню масштабів бідності.

Проведений аналіз бідності населення в розрізі різних типів поселень показав, що рівень бідності у сільській місцевості вищий (23,2%), ніж у міській (16,5%), що свідчить про більшу вразливість сільського населення. У великих містах показники бідності нижчі, ніж у малих містах.

У 2018-2021 рр. економічне зростання сприяло скороченню абсолютної бідності як серед сільського, так і міського населення, особливо у великих містах. Водночас, відносна бідність не зменшилась через збереження тенденції до значного розшарування населення за доходами.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво погіршило ситуацію. Як в містах, так і в селах населення потерпає від втрати робочих місць, значних руйнувань, вимушених переселень та інших негативних наслідків, що, в результаті, призводить до зростання бідності.

Рівень життя залежить від складу домогосподарства, зокрема наявністю та кількістю дітей в родині. Проведений аналіз розподілу домогосподарств з дітьми підтвердив наявність прямої залежності – чим більше дітей в родині, тим вищий рівень бідності. Найбільш вразливою категорією є багатодітні сім'ї (74,6%), однак, навіть для домогосподарств з однією дитиною показник рівня бідності достатньо високий (22,8%).

Аналіз домогосподарств в розрізі наявності кількості працюючих осіб у них доводить, що рівень бідності має виражену залежність від кількості працюючих осіб. Найвищий рівень бідності спостерігається серед домогосподарств, де немає працюючих осіб (38,7%), що робить цю категорію найбільш вразливою. Водночас, в домогосподарствах, у складі яких тільки одна працююча особа, демонструють значно вищий рівень бідності (23,1%) порівняно з домогосподарствами з двома (12,4% або трьома і більше працюючими особами (8,8%). Отже, наявність більшої кількості працюючих у складі домогосподарства є суттєвим чинником зниження рівня бідності.

У 2000-2021 роках спостерігалась нерівність у розподілі доходів населення. Десята частина найбіднішого населення отримувала близько 4,3-4,5% загальних доходів, тоді як 10% найбагатших – понад 21%. Децильний коефіцієнт фондів залишався незмінним – 4,9 разів, однак в міських домогосподарствах рівень диференціації доходів виявився вищим, ніж у сільських. Позитивним стало зниження індекса Джині (з 0,247 до 0,244), що пояснюється реалізацією певних заходів щодо підвищення доходів населення, зокрема шляхом збільшення мінімальної заробітної плати, зростання розміру пенсій та державних соціальних допомог, що позитивно вплинуло на збільшення загальних доходів та сприяло скороченню диференціації доходів населення.

Аналіз витрат домогосподарств в Україні за 2013-2022 роки засвідчив значні коливання рівня бідності під впливом соціально-економічних та політичних чинників. Найвищого значення (60,0%) рівень бідності досяг у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення агресора, що спричинило значне погіршення фінансового стану населення, втрату джерел доходу та збільшення витрат на необхідні життєві потреби.

Аналіз бідності за ознаками позбавлення матеріальних благ та доступу до ресурсів доводить, що у 2021 році нижче встановленої межі (4 ознаки позбавлення) проживало 24,4% населення України. Очевидно, що повномасштабна війна в Україні, розпочата у 2022 році спричинила серйозні наслідки, які суттєво вплинули на рівень життя населення, погіршуючи матеріальний стан значної частини українців.

Дослідження бідності, проведене в цій роботі, є необхідним кроком для розуміння причин і наслідків соціально-економічної нерівності. Отримані при цьому результати можуть сприяти формуванню ефективної державної політики, спрямованої на зниження рівня бідності та покращення добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності : Наказ Міністерства соціальної політики України № 827/403/507/113/232 від 18.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text> (дата звернення: 2.03.2025).
2. Лібанова Е. М. Бідність населення України: причини, масштаби, наслідки : монографія. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень, 2008. 343 с.
3. Волошин О. Р., Галайко Н. В. Бідність в Україні: методи її оцінки та шляхи подолання. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 1(7). С.147-155.
4. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу : монографія. Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2020. 456 с.
5. Вітковська К. В. Статистична оцінка впливу факторів на рівень бідності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 3. С. 202-205. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2015_3_46 (дата звернення: 12.04.2025).
6. Павлюк Т. І., Новак І. Г. Рівень бідності в Україні та його причини. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 6(17). С. 282-287. URL : http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/53.pdf (дата звернення: 12.04.2025).
7. Демографічні чинники бідності : монографія ; за ред. Е.М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2009. 184 с. URL : https://idss.org.ua/monografii/Monografia_Reut.pdf (дата звернення: 7.04.2025).
8. Пчелянська Г. О. Бідність населення та її вплив на формування продовольчої безпеки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С.167-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_8_24 (дата звернення: 12.03.2025).
9. Буркіна Н., Фурман Т. Економіко-математичний аналіз рівня бідності населення України. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2020. Вип. 59. С. 55-66. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/11238/11578> (дата звернення: 15.04.2025).

10. Ключник Р. М. Основні чинники бідності в сучасних умовах. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2022. № 1(32). С. 20-30. URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4383d5dc-2d55-42b1-98e8-1c044ff34bcc/content> (дата звернення: 15.04.2025).
11. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика : підручник. К. : КНЕУ, 2002. 376 с.
12. Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні за 2016-2018 роки : Аналітична записка. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи; Сектор досліджень рівня життя населення. К., 2019. 25 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/Year_2018_Pov.pdf (дата звернення: 02.04.2025).
13. Моторин Р. М., Чекотовський Е. В. Статистика для економістів : Навч. посібник; 3-тє вид. К. : Знання, 2013. 381 с.
14. Статистичний щорічник України за 2023 рік. К. : Держстат України, 2024. 268 с. С. 24-25, 87. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year23u.pdf (дата звернення: 9.03.2025).
15. Макроекономічна статистика. Національні рахунки. Доходи та умови життя : Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 6.03.2025 р.)
16. Як змінювався рівень бідності в Україні : Аналітичний портал. *Слово і діло*. 2023. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-bidnosti-ukrayini> (дата звернення 15.04.2025).
17. Індекс споживчих цін : Статистична інформація Міністерства фінансів України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 15.04.2025).
18. Фактичний і прогнозований рівень бідності : Макроіндикатори прогнозу бідності: дані Світового банку. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099314210122224996/pdf/IDU00128b0630adf3043a209fe80553aedd42e9.pdf> (дата звернення: 07.05.2025)

19. Poverty & Equity Brief. *Public Disclosure Authorized*. 2024. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062624132038926/pdf/P179387-aa5b06d5-6365-4b96-95c7-08568c656cb0.pdf> (дата звернення 7.05.2025).

20. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2021 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України : Статистичний збірник. Частина 1. К. : Держстат України, 2022. 433 с. С.148-196, 292-320. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_vrd_21.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

21. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2019 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України : Статистичний збірник. Частина 1. К. : Держстат України, 2020. 450 с. С. 154-202, 298-335. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_vrd_19_ue.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

22. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2020 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України : Статистичний збірник. Частина 1. К. : Держстат України, 2021. 449 с. С. 153-201, 297-334. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/vrd_20_ue.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

23. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2018 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України : Статистичний збірник. Частина 1. К. : Держстат України, 2019. 379 с. С. 133-171, 250-274. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_vrdu2018.pdf (дата звернення: 12.03.2025).

24. Соціально-економічний стан домогосподарств України (за результатами вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств, проведеного у грудні 2023 р. – лютому 2024 р.). Ін-т демографії та проблем якості життя НАН України; Мін-во соц. політики України. К., 2024. 43 с. URL : <https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/> (дата звернення: 12.03.2025).

25. Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання / Лібанова Е.М., Черенько Л.М., Полякова С.В. та інші. К. : Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, 2024. 237 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/Новий_Фінал_Аналіз%20ситуації%20з%20бідністю%20в%20Україні%20на%20довгих%20рядах%20даних%20та%20перші%20наслідки%20COVID-19.pdf (дата звернення: 7.05.2025).

26. Самооцінка домогосподарствами України доступності окремих товарів та послуг (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2021 року) : Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2022. 141 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/03/sdotp_21.pdf (дата звернення: 04.05.2025).

27. Когатько Ю. Л., Полякова С. В. Рівень матеріальної депривації в Україні: вплив економічної кризи, COVID-19 та війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. 10 с. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/4694-Текст%20статті-4611-1-10-20241028.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).

28. Сидорова А. В., Коваленко А. О. Доходи та витрати населення: статистичне оцінювання, моделювання та прогнозування. *Фінанси, облік, банки*. №1(22). 2017. С. 154-162.

29. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю. Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. К., 2023. 191 с. URL : https://idss.org.ua/arhiv/Монографія_якість.pdf (дата звернення 14.03.2025).

30. Кількісні методи в економіці : Навч. посібник / Г. І. Великоіваненко, О. В. Піскунова, С. С. Ващаєв та ін. К. : КНЕУ, 2024. 392 с.

31. Черенько Л. М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. №1(23). С. 11-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2015_1_3. (дата звернення: 03.05.2025).

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Белібов_Юнькова_плагіат

Автор

Науковий керівник / Експерт

БелібовЮнькова

підрозділ

кафедра математичного моделювання та статистики

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

10545

Кількість слів

КЦ

78888

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		29
Білі знаки		12
Парафрази (SmartMarks)		52

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf	51 0.48 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/151df6cf-1099-4401-925c-5a0fe3423590/download	44 0.42 %
3	http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/24.pdf	38 0.36 %
4	https://docs.dtki.ua/download/pdf/1220.1635.1	37 0.35 %
5	https://idss.org.ua/monografii/2008_bidnist_naselennya.pdf	37 0.35 %

6	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/151df6cf-1099-4401-925c-5a0fe3423590/download	32 0.30 %
7	https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024-02/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%89%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA_0_0.pdf	31 0.29 %
8	https://otherreferats.allbest.ru/economy/00025197_0.html	30 0.28 %
9	https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1220.1635.1	25 0.24 %
10	https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1220.1635.1	24 0.23 %
з бази даних RefBooks (0.08 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
джерело: Paperity		
1	Consumer basket working man as a factor influencing the development of production democracy Shemyakov Oleksandr;	8 (1) 0.08 %
з домашньої бази даних (0.00 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
з програми обміну базами даних (0.56 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Розробка системи статистичного оцінювання та моделювання економічної диференціації населення: регіональний аспект.docx 11/22/2023 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	29 (3) 0.28 %
2	YFCNU/2019m/econ/econ_2019_001.pdf 10/28/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) course papers (Deanery)	11 (1) 0.10 %
3	tnpu/Diplomni/Diplomni_2013/13d233/Вознюк Мар'яни Ярославівни/Riven_zhittya_naselennya_analzi_dinamika_ta_pers.doc 8/22/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	9 (1) 0.09 %
4	Когатько 10/10/2024 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	5 (1) 0.05 %
5	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 7/22/2020 National University Chernihiv Politechnika (NUCP) course papers (Deanery)	5 (1) 0.05 %
з Інтернету (9.67 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://docs.dtkr.ua/download/pdf/1220.1635.1	148 (10) 1.40 %
2	http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/7463/1/diss.pdf	133 (19) 1.26 %

3	https://idss.org.ua/monografii/2008_bidnist_naselennya.pdf	98 (7) 0.93 %
4	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/151df6cf-1099-4401-925c-5a0fe3423590/download	84 (3) 0.80 %
5	http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf	56 (2) 0.53 %
6	https://pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/20160617dd.pdf	45 (7) 0.43 %
7	http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_vrd_19_ue.pdf	45 (6) 0.43 %
8	http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdn/sddtp/sddtp.htm	43 (4) 0.41 %
9	https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024-02/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%89%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%202022%20%D1%80%D1%96%D0%BA_0_0.pdf	41 (2) 0.39 %
10	https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/23-3_2018/Zvit_23-3_2018.pdf	39 (5) 0.37 %
11	http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/24.pdf	38 (1) 0.36 %
12	https://otherreferats.allbest.ru/economy/00025197_0.html	30 (1) 0.28 %
13	http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/dis_mel-nychuk.pdf	29 (3) 0.28 %
14	https://epdf.pub/-a62338b66b9fa54010b6de6b344a5eb37881.html	24 (4) 0.23 %
15	http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/6581/1/2024_Zvekova_232_Bak.pdf	23 (2) 0.22 %
16	https://helpiks.org/6-58209.html	21 (1) 0.20 %
17	https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/report/bul/2018/BL122018.pdf	18 (3) 0.17 %
18	http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26220/1/2018-%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1%20%D0%AE.pdf	15 (2) 0.14 %
19	https://zaharchuklaw.blogspot.com/2017/	15 (1) 0.14 %
20	http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdvvg_rik/sesd_2007.htm	13 (1) 0.12 %
21	https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/%D0%A0%D0%BE%D0%B1-%D0%B7%D0%BE%D1%88%D0%B8%D1%82-2018_%D1%80%D0%BE%D0%B1.pdf	13 (1) 0.12 %
22	https://www.msp.gov.ua/projects/adds/207-1483094963.docx	12 (2) 0.11 %
23	https://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/sc_z1_2023.pdf	10 (1) 0.09 %
24	https://library.vspu.net/communities/1138775f-1b08-47bf-a499-ce539393afa0	10 (1) 0.09 %
25	https://www.idss.org.ua/monografii/riven_juttya_naselennya%20krainu.pdf	9 (1) 0.09 %
26	https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fddf0c41-88df-461d-ad0e-041bc8a07efb/content	8 (1) 0.08 %